

Kneževina Bolgarija v letih 1878–1885 v luči časnikov *Slovenski narod* in *Slovenec*

Manja Erman*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94(497.2)"1878/1885"

Manja Erman: Kneževina Bolgarija v letih 1878–1885 v luči časnikov *Slovenski narod* in *Slovenec*. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 89=54(2018), 4, str. 65–113

Prispevek obravnava pogled in poročanje naših časnikov *Slovenec* in *Slovenski narod* o dogajanju v novonastali državi na Balkanu, kneževini Bolgariji, ki je krmarila med evropskimi političnimi težnjami in pritiski ter notranjepolitičnimi spori.

Ključne besede: Kneževina, Bolgarija, Aleksander Battenberg, časnik *Slovenec*, časnik *Slovenski narod*, car Aleksander II., politika, Evropa, Vzhodna Rumelija, Anton Bezenšek, Miroslav Hubmajer, Osmani, Grki, Osmanska država, liberalci, konservativci, Dragan Cankov, Petko Karavelov, vojna, sobranje, Trnovska ustava, Aleksander Jonin, Aleksander Kaulbars, Leonid Sobolov, srbsko-bolgarska vojna, prevrat.

1.01 Original Scientific Article
UDC 94(497.2)"1878/1885"

Manja Erman: The Principality of Bulgaria in the Years 1878 and 1885 as Seen by Newspapers *Slovenski narod* and *Slovenec*. Review for History and Ethnography, Maribor 89=54(2018), 4, pp. 65–113

The treatise discusses the view and reporting of our newspapers *Slovenec* and *Slovenski narod* on events in the newly established country in the Balkans, in the principality of Bulgaria, which was dealing with European political aspirations and pressure on the one side and with inner-political disputes on the other.

Keywords: Principality, Bulgaria, Alexander of Battenberg, newspaper *Slovenec*, newspaper *Slovenski narod*, emperor Alexander II., politics, Europe, East Rumelia, Anton Bezenšek, Miroslav Hubmajer, Ottomans, Greeks, Ottoman empire, liberals, conservatives, Dragan Cankov, Petko Karavelov, war, assembly, Tarnovo constitution, Aleksander Jonin, Alexander von Kaulbars, Leonid Sobolov, Serbo-Bulgarian war, overthrow.

* Manja Erman, univ. dipl. zgod., Betnavska cesta 110, SI – 2000 Maribor, manja.erman@gmail.com

UVOD

V začetku leta 1878 se je končala zadnja v nizu rusko-osmanskih vojn 19. stoletja. Ruska zmaga je dokončno zapečatila usodo nekdanjega Osmanskega imperija, ki je že dobro stoletje pešal in izgubljal ozemlja. Rezultat vojne je bil podpis Sanstefanskega miru, ki je prinesel priznanje neodvisnosti Srbiji, Črni gori in Romuniji ter po 500 letih ponovno vzpostavitev bolgarske države v obliki kneževine. Toda uspešna ruska ekspanzija je prestrašila evropske velisile; še posebej je na novem balkanskem zemljevidu izstopala nova država – Velika Bolgarija. Sledila je revizija dogovora v obliki Berlinskega kongresa, ki je Veliko Bolgarijo razkosal na tri dele: kneževino Bolgarijo, Vzhodno Rumelijo in Makedonijo. A samo prva je bila dokaj samostojna, ostali dve sta ponovno prišli pod osmansko oblast.

Naša časnika *Slovenec*¹ in *Slovenski narod*² sta dogajanje v kneževini Bolgariji pa tudi novice o drugih dveh delih skrbno spremljala in v zvezi s tem veliko pisala. Lahko rečem, da skoraj ni bilo številke, ki ne bi omenjala Bolgarije, Vzhodne Rumelije ali Makedonije, največ *Slovenski narod*. Večino novic sta povzemala iz tujih časopisov, k oblikovanju podobe o mladi državi so prispevali še dopisi Antona Bezenška³ in Miroslava Hubmajerja,⁴ ki sta se

¹ Časopis *Slovenec* je izhajal od leta 1873 do 1945. Bil je politični katoliški list, ki je nastal kot nekakšen odgovor na ustanovitev Slovenskega naroda. Slednji je svojo liberalno misel uveljavljal prek svojih časopisov, zato je katoliški tabor ustanovil svoj list z namero, da pridobi čim več volivcev. Do leta 1883 je izhajal trikrat na teden, nato pa kot dnevnik. Svoj program je namenjal vsem Slovencem, zavzemal se je za zvestobo katoliški veri in cerkvi, za verski značaj šolstva in blagostanje kmečkega stanu. Bil je naperjen proti Slovenskemu narodu in kritičen do domače politike. (Amon Smilja, Erjavec Karmen: *Slovensko časopisno izročilo – od začetka do 1918*, Založba FDV, Ljubljana 2011, str. 142–153)

² Časopis *Slovenski narod* je izhajal v letih 1868–1943 in je zastopal liberalno novinarstvo na Slovenskem. V prvi številki je objavil svoj politični program, ki je obsegal blagostanje in korist naroda, zavzemanje za mogočno in svobodno Avstrijo ter za združenje vseh Slovencev v eno administrativno enoto. Najavil je tudi, da se bo bojeval za spremembo ustave in enakopravnost med narodi, kakor bo tudi spoštoval katoliško vero in branil njene pravice na področju osnovnega šolstva. (Slovensko časopisno izročilo, str. 120–130)

³ Avgusta 1879 je takratni finančni minister G. Načević povabil Antona Bezenška v kneževino in ga prosil, da bi Gabelsbergerjevo stenografijo (Franz X. Gabelsberger je bil utemeljitelj sistema stenografije, ki je postal osnova za večino sodobnih evropskih stenografij) priredil še za bolgarski jezik, kot je to storil za slovenski, srbski in hrvaški jezik, ter prišel poučevati bolgarske stenografe za potrebe parlamenta.

⁴ Miroslav Hubmajer ali tudi Friedrich Hubmayer je bil eden (s slovenske strani) pomembnejših udeležencev vstaje v Bosni in Hercegovini leta 1875. S srbsko vojsko je l. 1876 sodeloval v prvi srbsko-turški vojni, nato pa v letih 1878–79 sodeloval v uporu Makedoncev v Kresni. Bil je eden od pomembnih »vojvod« Kresnenske vstaje in po pisanju Slovenskega naroda je razpolagal s precejšnjim številom mož (800–1000) ter se tako uvrščal med pomembne vodje. (Franc Rozman, Nekaj dopolnil k biografiji Miroslava Hubmajerja, *Kronika* 2009, letnik 57, izredna številka, str. 437–442)

oglašala v *Slovenski narod*. Dogajanje v kneževini je bilo že od začetka pestro, nemirno in politično nestabilno. Bolgarija je bila do tedaj še vedno precejšnja neznanka za Evropo in kot taka je postala zelo zanimiva za evropske časnike in posledično tudi za naša časopisa, ki sta se kneževini posvetila še toliko bolj zaradi določenih vzporednic, ki sta jih videla med Bolgari in Slovenci v Avstro-Ogrski. V tem prispevku bomo tako na kratko orisali prva leta kneževine Bolgarije, ko je delovala še v takšnem teritorialnem obsegu, kot je bilo določeno z Berlinskim sporazumom. Leta 1885 so namreč Bolgari v Vzhodni Rumeliji zadevo vzeli v svoje roke in se s Plovdivskim prevratom priključili kneževini ter ustvarili teritorialno podlago Bolgariji, kot jo poznamo danes.

KNEŽEVINA PO VOJNI

3. marca 1878 je bila v San Stefanu podpisana mirovna pogodba med Rusijo in Osmansko državo, a določila iz nje niso dolgo zdržala. Strah pred »Veliko Bolgarijo«, umeščeno med Vardar, Egejsko morje, Črno morje in Donavo, je bil premočan. Še posebej Angleži so v njej videli ruski »podaljšek«, ležeč veliko preblizu Carigrada in morskih ožin. Berlinski kongres je raztrgal Sanstefansko pogodbo in najbolj prizadel Bolgare. Veliko Bolgarijo so razkosali na tri dele. *Slovenec* je odločitev Berlinskega kongresa ostro kritiziral: »*Nek politik imenoval je berlinski kongres prodajanje narodov (Völkerschacher) in menimo, da se mož ni zmotil. Gledali so le na zemljevid, ne pa na narodnost. Rekli so, da Bolgarija sme živeti le na severu od Balkana, kakor bi pod južnim bregom nobenega Bolgara ne bilo. Rekli so, da v Macedoniji ni Bolgarov, da so sami Grki in Turki. Zdaj je pa v Macedoniji samih bolgarskih ustašev 10.000 mož, kateri celemu svetu dejansko dokazujejo, da so, da ima v Macedoniji Bolgara. Grki v Macedoniji, ki so kričali, da je dežela njihova, in le njihova, se še ganiti ne upajo, bijejo se pa za vero in svobodo Bolgari, o katerih evropski statistikarji niso hoteli nič videti.*«⁵

Razočaranje Bolgarov je bilo veliko in posledica je bila okrepljena antiosmanska propaganda.

V vseh treh pokrajinah je vladalo napeto stanje: Bolgari so obračunavali z Grki in Osmani,⁶ ki so odhajali iz države in pred odhodom uničevali vse, česar niso mogli odnesti s seboj, je pisal *Slovenec*.⁷ Kljub prisotnosti ruske

⁵ Pokongres?, *Slovenec*, 12. 11. 1878, letnik 6, št. 124, str. 1.

⁶ V tem prispevku sem uporabila izraz Osmani namesto Turki. Slednje je bilo v namreč takratnem časopisju uporabljeno z zaničevalnim prizvokom in šele v 20. stoletju so Osmani »postali« Turki ter dobili turško državo v svojem pravem pomenu.

⁷ *Slovenec*, 8. 8. 1878, letnik 6, št. 85, str. 3.

vojske (devetmesečna ruska vojaška okupacija in uprava je skrbela za red in izgradnjo bolgarskega državnega aparata) se je nasilje nadaljevalo. V taboru bolgarskih patriotov v Makedoniji so nastajale skupine upornikov, ki se jim je hitro pridružil že omenjeni Miroslav Hubmajer in se z dopisi javljal v *Slovenski narod*. Bralcem časopisa je med potovanji na cilj poročal o pusti, zanemarjeni in žalostno opustošeni obdonavski planjavi, o slabih poteh in obcestnih krčmah, ki so bile revno opremljene in so ponudile popotniku zelo malo. Pogled na Sofijo ga je najprej prevzel »... zagledal sem pred seboj divno v žaru zapadajočega solnca veliko prostrano mesto z mnogimi minareti, stolpiči in kupolami ... To ne sliči nobednemu sto in sto evropskih mest, katere sem na svojem potovanju videl,« in nato razočaral: »Iznenadila me je pa tudi pri vhodu strašna nesnažnost, podrtije, nerednosti in ne vem, katerih imen bi se še poslužil, da označim čudno zmes blata, kolov, papirja in drugih jednacij snovij, iz katerih to mesto obstoji.« Mesto je bilo v tako slabem stanju, da se je v vetru vse majalo in z minaretov je odpadalo zidovje.⁸ Ampak Bolgari so ga navdušili: »Narod, ki tukaj prebiva, poln je prirodne inteligencije, kar dokazujejo okusno izvedeni izdelki njegovi; obleke ne kupi si ni jeden od seljakov, vse si sami doma napravijo. Ženska obleka, starodavne oblike, mi je naj bolj dopadala, ker je v resnici lepa, z živimi barvami opletene olišpke so v čistem slavjanskem slogu izvedene. Res je, da v kaščah (hišah), nije mnogo najti; škrinja, kotel, jedno ped visoka miza (sofra), nekoliko nizkih stoličev in preprog v boljših hišah, to je vse za olajšanje življenja. Postelje v našem evropskem pomenu se ne najde tukaj. Za noč se namesti na tleh jedna preproga, z drugo se človek odene in postelja je gotova.« Tudi njegova naslednja postaja, Kjustendil, je bila le gomila lesenih kolib in zbirališče sodrge, je pisal Hubmajer. Za žalostno podobo je dopisnik okrivil osmansko oblast in menil, da so ljudje nalašč ohranjali tako stanje, »da je skoro svinjak našega slovenskega kmeta dobra hiša proti njemu.« O ljudeh pa je ponovno zapisal pohvalo: »Narod pa, ki na teh strminah prebiva, je dober in gostoljuben. Vse nam store, kar jim je mogoče, da nam poslužijo in v kašči, katera izgleda siromašno, ručamo, da je le veselje; sirovo kislo zelje, kozjega sira, mladega česna, na raznu pečena kokoš, slanine in dobrega kruha je obilo. Malo rakije in tudi rujnega vinca polen vrč se najde, pa se pije, je, razgovarja in poje.«⁹

V takem stanju je bila torej kneževina, pred katero je bilo ogromno dela. Kljub temu da je bila začetna slika prav klavrna, ji je Slovenec napovedoval lepo prihodnost: »Marljivi Bolgar, kakor za kmetijstvo ustvarjen, bode zopet

⁸ Miroslav Hubmajer, Dopis iz Bolgarije *Slovenski narod*, 22. 1. 1879, letnik 12, št. 18, str. 2.

⁹ Miroslav Hubmajer, Pisma iz Bolgarskega, *Slovenski narod*, 31. 1. 1879, letnik 12, št. 25, str. 2.

obdeloval svoje polje, kupčija in obrtnija se bode razcvetela in tudi v duševnem obziru bodo napredovali balkanski Slovan.«¹⁰ Časnik je obenem upal, da »bo marsikateri Slovenec v tistih rodovitnih krajih svoj kruh našel in si namesto v daljni Ameriki tam poiskal drugo domovino; mislili smo na dalje, da bodo naši obrtniki tam doli »med brati« svoje izdelke laglje prodajali, kakor med kakim tujim narodom.«¹¹ Slovenci so se resnično začeli intenzivneje zanimati za Bolgare tako v političnem, gospodarskem kot v kulturnem smislu. Marca 1878 je Slovensko gledališče uprizorilo igro »Petrograd in Plevna« ali »Ruska vojska«, ki je bila prvič predstavljena v avstrijskem delu, zaradi velikega zanimanja pa nato še na Slovenskem. Igra je bila množično obiskana, je poročal *Slovenec*.¹² Bolgarski boj proti Osmanom je bil navdih tudi za Gregorčičevo pesem »Hajdukova oporoka«, ki je izšla v zbirki Poezije 2 sicer šele leta 1888, čeprav je nastala pod vtisom časa, o katerem govorimo. V ljubljanski čitalnici so ob koncu leta z napitnico počastili osvoboditev Bolgarov, Srbov in Črnogorcev ter očitno boljšo prihodnost za slovanske narode: »... osvobojeni so Bolgari, neodvisni Srbi in Črnogorci in tudi za nas avstrijske Slovane vse kaže, da smo uže najhujše čase duševne borbe za ohranjenje narodnega bitja prebili, ter da se boljšim časom bližam,« je povedal dr. Zarnik¹³ in zbrano občinstvo je bučno pozdravilo njegove besede, je o tem zapisal *Slovenski narod*.¹⁴

TRNOVSKA USTAVA

Kot prvo so po določilih Berlinskega sporazuma morali Bolgari sprejeti ustavo in nato izvoliti kneza, ki so ga morale potrditi evropske velesile in ni smel izhajati iz katere od takrat vladajočih družin. Projekt izdelave ustave je bil sicer že kmalu po koncu vojne podeljen dr. Lukianovu¹⁵ in dokončan jeseni 1878. Upravitelj knez Aleksander Dondukov-Korsakov ga je nato osebno predstavil carju, ki ga je januarja 1879 potrdil in vrnil v Bolgarijo.¹⁶ Ta čas pa

¹⁰ Knez Zarja vstaja na balkanskem poluotoku, *Slovenec*, 24. 1. 1878, letnik 6, št. 10, str. 1.

¹¹ *Slovenec*, 12. 1. 1878, letnik 6, št. 5, str. 2.

¹² *Slovenec*, 9. 3. 1878, letnik 6, št. 28, str. 3; glej tudi *Slovenec*, 12. 3. 1878, letnik 6, št. 29, str. 4.

¹³ Dr. Valentin Zarnik je bil odvetnik in politik ter pobudnik prvega slovenskega tabora v Ljutomeru 8. 8. 1868 (Dr. Valentin Zarnik, *Slovenski narod*, 31. 3. 1888, letnik 21, št. 75, str. 1.)

¹⁴ *Slovenski narod*, 5. 1. 1879, letnik 12, št. 4, str. 3.

¹⁵ Dr. Lukianov je bil vodja pravne službe ruskih okupacijskih oblasti v Bolgariji. Bil je zadolžen za projekt sestavljanja bolgarske ustave (Diana Glasnova, *130 godina od prihvajanja Bugarskog ustava*, 16. 4. 2009, po <http://www.bugari-u-hrvatskoj.com/130-godina-od-prihvajanja-bugarskog-ustava/>; dalje D. Glasnova).

¹⁶ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, 2005, str. 87.

je upravo vodil ruski komisar knez Aleksander Dondukov-Korzakov. Veliko sobranje (tudi Velika narodna skupščina je bilo mešanica voljenih in imenovanih predstavnikov) se je tako zbralo v Trnovem.¹⁷ Prvi sestanek je bil napovedan za 18. januar in *Slovenski narod* je tega dne posvetil naslovno stran velikemu bolgarskemu dogodku: »Pet sto let je bil bolgarski narod potrt in v turski jarem uklenen. Pet sto let – dolgo dovolj, da je moral obupavati, da si je moral v svesti biti, ko se sam osvoboditi ne more, da more le od drugod pričakovati rešenje, od brata si rodnega. In prišla mu je rešitev od velikega slavjanskega brata Rusa, ki je prišel osvoboditi one sorodne bolgarske Slavjane.«¹⁸ Ker pa so morali osnutek na zahtevo evropskih politikov prevesti tudi v francoščino, se je situacija zavlekla in zasedanje so prestavili z januarja na februar, je pisal *Slovenski narod*.¹⁹

Med Bolgari v Trnovem sta se oblikovali dve stranki: prva je zahtevala, da se mora bodoči kneževini priključiti Vzhodna Rumelija (vodja te skupine je bil Dragan Cankov²⁰ s Petkom Karavelovim²¹ in Petko Slavej-

¹⁷ Mesto Trnovo je bilo nekoč sedež bolgarskih carjev in se je tudi ob oblikovanju kneževine potegovalo za čast prestolnice. Še pred sklicem Velikega sobranja pa so za prestolnico kneževine izbrali Sofijo, ki je bila takrat še majhno mesto, a na izjemni geografski legi.

¹⁸ Bolgarski dan, *Slovenski narod*, 18. 1. 1879, letnik 12, št. 14, str. 1.

¹⁹ *Slovenski narod*, 30. 1. 1879, letnik 12, št. 24, str. 2./ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, 2005, str. 87.

²⁰ Dragan Cankov (1828–1911) je bil pomembna politična osebnost, ki se je zavzemal za osvoboditev Bolgarov izpod osmanske oblasti. Služboval je v ruski administraciji v času njihove okupacije Bolgarije, nato pa je postal znan kot zmeren liberallec, ki je bil pripravljen na kompromise s konservativci. Leta 1880 je postal ministrski predsednik. Načrt njegovih reform: ustanovitev milice, omejitev pravic muslimanov in poskus omejitve moči bolgarske ortodoksne Cerkve je prestrašil kneza, ki se je bal liberalne revolucije. Vrsta zunanjepolitičnih napak, vključno z Avstro-Ogrsko, je prisilila njegovo vladu v odstop, še preden je preteklo leto 1880. To je bilo deloma posledica pomanjkanja komunikacij med knezom in Cankovim. Leta 1881 ga je doletel hišni pripor zaradi javnega nasprotovanja knezu in možnosti vojaškega udara. Cankov se je drugič vrnil leta 1883, a njegova vlada je bila prehodne narave vse do julija 1884, ko ga je zamenjal Karavelov. Ločil se je od stranke in ustanovil svojo: Napredni liberalci. Čeprav njegova stranka ni videla vlade vse do leta 1902, je ostal pomembna politična figura in stalni glas podpore pri bližanju z Rusijo. (Mercia MacDermott, *A History of Bulgaria 1393–1885*, London, Allen & Unwin, London 1962 in Richard J. Crampton, *Bulgaria 1878–1918 A History*, New York: Columbia University Press, New York 1983.)

²¹ Petko Karavelov (1843–1903) je bil eden vodilnih liberalnih politikov in večkratni premier. Najprej je bil premier v obdobju 1880/1881, nato za daljši čas od 1884–1886. Po abdikaciji kneza Aleksandra se je pridružil regentskem svetu avgusta 1886. Za njegove vlade je bilo značilno približevanje z Rusijo. Vrnil se je 1901 in vodil prvo demokratsko vladu. Bezenšek je o njem zapisal, da je bil izobražen mož in teoretik, znan po naglih dejanjih in govorih, ki so bili v nasprotju s Cankovim veliko bolj burni. Bil je temperamenten človek, ki je hitro vzkipele in tudi verbalno napadal nasprotnike. (A. Bezenšek, Razmere v Bolgariji, *Slovenski narod*, 14. 5. 1880, letnik 13, št. 109, str. 2–3.)

kom²²), druga stran pa je zagovarjala sprejem določil Berlinskega kongresa in podreditev Evropi kot dokaz bolgarske mirnosti in razuma (vodja je bil Marko Balabanov²³).²⁴ Lahko rečemo, da so se tu izoblikovali začetki liberalne in konservativne struje. Predstavniki prve so takoj želeli Veliko Bolgarijo in so imeli podporo med ljudskimi množicami, pristaši druge pa so hoteli mirnejši način združevanja in upoštevanje evropske politike.

22. februarja je naposled prišlo do zasedanja v Trnovem pod predsedstvom kneza Dondukov-Korsakova. Naša časnika sta se veselila, *Slovenski narod* je na naslovnici zapisal: »Po skoro petstoletnem zatiranju vstala je slavjanskim bratom Bolgarom zopet zarja narodne svobode. Srečni ti bratje!«,²⁵ *Slovenec* pa je pisal o proslavljanju v Zagrebu živečih Bolgarov na veselje številnega občinstva.²⁶

Na skupno 27 sejah in razpravah je bilo zelo burno: hitro so se pokazala razhajanja med Bolgari in ruskimi vodji uprave, ob tem so protestirali še osmanski predstavniki zoper predvideni 16. («knez zastopa državo v zunanjih zadevah») in 22. člen ustave («dedno knežje nasledstvo»).²⁷ *Slovenec* je pisal o glasnih zahtevah poslancev po združenju Bolgarov v eno državo, in če bi bili med poslance sprejeti tudi rumelijski, bi to zahtevala večina zbranih. Časnik je razumel njihove zahteve, bolgarski narod je bil pretrgan na pol, zato je napovedoval upor naroda, čim bodo Rusi odšli domov.²⁸ Kljub vsem trenjem so bolgarski poslanci naposled uspeli položiti temelje moderne države s tako visokimi demokratičnimi standardi, kot so v tistem času obstajali samo v Belgiji. 16. aprila 1879 je bila sprejeta Trnovska ustava, ki je v veljavi ostala vse do leta 1947 (spremenjena je bila le dvakrat, 1893 in 1911).²⁹ Svobodni duh ustave je bil kasneje osnova številnim medstrankarskim preprirom in sporov s knezom, ki je po ustavi dobil vrhovno oblast in si je zakonodajno oblast delil z narodnim sobranjem. Moč je bila koncentrirana v njegovih rokah, razpustil je in sklical narodno sobranje, imenoval in razreševal je ministre ter bil na čelu vojske v času miru in vojne. Vendar bomo kasneje videli, da je imel kljub določilom v ustavi »de facto« le bore malo moči. Ustava je predvidela parlament (sobranje), izvoljen po splošni volilni pravici, veljavni za moške, in se je

²² Petko Slavejkov je bil skupaj s Cankovim in Karavelovim eden vodilnih bolgarskih liberalcev.

²³ Marko Balabanov je bil zunanji minister v prvi vladi, postavljeni 1879, in eden vodilnih mož pri postavljanju Trnovske ustave.

²⁴ *Slovenski narod*, 28. 2. 1879, letnik 12, št. 49, str. 2.

²⁵ Odpretje bolgarske narodne skupščine, *Slovenski narod*, 26. 2. 1879, letnik 12, št. 47, str. 1.

²⁶ *Slovenec*, 1. 3. 1879, letnik 7, št. 24, str. 2.

²⁷ *Slovenski narod*, 18. 3. 1879, letnik 12, št. 64, str. 2.

²⁸ Nove homatije na jugu, *Slovenec*, 18. 3. 1879, letnik 7, št. 31, str. 2–3.

²⁹ D. Glasnova.

volil ter sestajal vsako leto. Sobranje je iz svoje srede izvolilo polovico članov državnega sveta (kabineta), polovico pa jih je po ustavi imenoval knez. Ob sobranju smo že na začetku zasledili Veliko narodno skupščino, ki je izvolila poglavarja države, regentstvo ali odločala o spremembi ustave.³⁰ Država je dobila 7 ministrstev, ki so pokrivala: notranje zadeve, izobraževanje in vero, finance in trgovino, zunanjo politiko in vojaške zadeve.

Odzivi na sprejeto ustavo so bili različni, *Slovenski narod* je pisal o odmevih v tujih časnikih: angleški Daily News, Times, liberalni in Slovanom naklonjeni časopisi so jo hvalili in odobraval, drugi pa so se mu rogali, češ da je nanesen z vseh vetrov, mešanica drugih ustav ter neprimerna za nezrel bolgarski narod. Dunajski časnik Vaterland je zapisal, da je bolgarska ustava posnemanje angleške in le korak »od vzvišenega do smešnega«.³¹ Bezenšek jo je v svoji knjigi o Bolgariji in Srbiji označil kot površno in »napravljeno v presvobodnem duhu, za katerega narod še takrat ni bil zrel«.³² *Slovenski narod* pa je bil prepričan, da se bodo Bolgari hitro ujeli v upravljanju države. »Mladi uradniki so bili šolani v Moskvi, Odesi, Peterburgu, Dunaju, Kijevu in v Bukarešti, kjer so se navadili francoskih običajev in »ognjevitiga francoskega svobodoljubja«, je pisal časnik. Omenil je velik vpliv duhovščine in opozoril, da samih strank, konservativcev in liberalcev, bralci ne smejo enačiti z zahodnoevropskimi. Kot smo že omenili, so konservativni Bolgari spoštovali dogovor iz Berlina, liberalci pa so stremeli po »Veliki Bolgariji« in združitvi makedonskih ter rumelijskih Bolgarov.³³

BOLGARSKI KNEZ

Druga zelo pomembna zadeva je bila med množico potencialnih kandidatov izbrati bolgarskega kneza. Naša časnika sta bila enotna: bolgarski knez naj bo slovanske krvi! *Slovenec* se je bal Nemca na prestolu, ki bi imel zaničevalen odnos do Slovanov in bi bil pokoren Bismarcku: »V tem obziru bi še rajši videli Francoza, Laha ali Angleža, kateri bi se dali laglje predelati v Slovana, kakor kak Nemec ...«³⁴ Že avgusta 1878 je *Slovenec* kot kandidata omenil nemškega princa Battenberga, ob njem pa še kneza Dondukov-Korsakova, v katerem sta oba časnika videla pravega človeka. Mnogo novoizvoljenih poslancev je hotelo

³⁰ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 88.

³¹ Bolgarska ustava, *Slovenski narod*, 5. 3. 1879, letnik 12, št. 53, str. 1.

³² Anton Bezenšek, *Bolgarija in Srbija*, Družba sv. Mohorja v Celovcu, Celovec 1897, str. 42 (dalje Bezenšek).

³³ Nekoliko o Bolgariji, *Slovenski narod*, 11. 3. 1879, letnik 12, št. 58, str. 2.

³⁴ *Slovenec*, 12. 1. 1878, letnik 6, št. 5, str. 3.

na prestolu ruskega generala Ignatjeva (predvsem kmetje), je pisal *Slovenec*.³⁵ Razen dileme, koga izvoliti, so nekateri hoteli, da bi kneza volili šele takrat, ko bi bila dejansko združena vsa Bolgarija.³⁶ Na koncu so seznam skrčili na tri osebe: danski princ Valdemar,³⁷ princ Heinrich Reuss in mladi ruski carski nečak Aleksander Battenberški.³⁸ Na koncu je bil izbran prav slednji.

Novega kneza je vest o izvolitvi dosegla v rodnem Darmstadt in kmalu se je odpravil obiskat strica carja v Livadiji.³⁹ »Ko sem od deputacije dobil vest svojega povišanja na prestol, umatram kot prvo svojo dolžnost vašemu veličanstvu, kot osvoboditelju našega naroda svojo hvaležnost izraziti,«⁴⁰ se mu je za novi položaj zahvalil mladi knez. Knez Aleksander se je kmalu zatem odpravil na t. i. predstavitveno potovanje po evropskih državah s končnim ciljem v novi domovini in najprej se je ustavil na Dunaju pri avstrijskem cesarju ter zunanjem ministru Gyuli Andrásyju.⁴¹ Za angleški Telegraph je povedal, da bo podlaga njegovi politiki dogovor iz Berlina in stričevi (carjevi) nasveti, ter da bo ruske uradnike, ki so do tedaj skrbeli za upravo v Bolgariji, postopoma zamenjal z bolgarskimi (in ne nemškimi, na veselje Slovenskega naroda).⁴² Preden je zapustil Dunaj, ga je obiskala delegacija iz Vzhodne Rumelije s predlogom o zedinjenju, ki pa ga knez ni mogel niti ni smel sprejeti. Veliko prehitro in preveč tvegano dejanje bi le škodilo mladi državi, je pisal *Slovenski narod*.⁴³ Potovanje je nadaljeval proti Rimu in konec junija je po vseh uradnih predstavitvenih in pozdravnih formalnostih odplul v Carigrad po investiturni »berat« ali ferman.⁴⁴ Tamkajšnji časniki so ga posmehljivo najavili: »Čujemo, da princ bolgarski prav silno želi priti v Carigrad, da bi

³⁵ *Slovenec*, 29. 1. 1879, letnik 7, št. 10, str. 2.

³⁶ 8. marca je bil v Sofiji izdan proglas pristašev zedinjene Bolgarije. Zahtevali so prestavitev volitev bodočega kneza, vse dokler ne bodo Bolgari združeni v eni državi in ne razdeljeni (*Slovenski narod*, 25. 3. 1879, št. 69, str. 1).

³⁷ Danskega princa so podpirali Angleži. Njegovo ime ponovno srečamo leta 1886, ko se je knez Aleksander odpovedal bolgarskemu prestolu in se je v Trnovem ponovno sešlo veliko sobranje. Za novega kneza so izvolili prav njega, ki pa prestola ni sprejel (*Slovenski narod*, 1. 5. 1879, letnik 12, št. 99, str. 1).

³⁸ Aleksander Battenberg je bil rojen 5. 4. 1857. Njegov oče je bil princ Aleksander Hessen-Darmstadt, poročen s poljsko grofico Julio Hanke, katere oče je bil zaradi svojih vojaških uspehov nagrajen z grofovskim naslovom (bil je tudi obrambni minister ruskega carja Nikolaja I.). Njun zakon je bil morganatski in tako njuni otroci niso bili upravičeni do naziva Hessenski, ampak je grofica Julia dobila naslov grofica Battenberg po imenu manjšega mesta z gradom. Od tod tudi kasnejšemu bolgarskemu knezu naziv. Bil je nečak ruske carice Marije, žene Aleksandra II., ki je bila sestra njegovega očeta.

³⁹ *Slovenski narod*, 09. 5. 1879, letnik 12, št. 106, str. 1.

⁴⁰ *Slovenski narod*, 20. 5. 1879, letnik 12, št. 115, str. 2.

⁴¹ *Slovenski narod*, 24. 5. 1879, letnik 12, št. 118, str. 2.

⁴² *Slovenski narod*, 25. 5. 1879, letnik 12, št. 119, str. 2.

⁴³ *Slovenski narod*, 28. 5. 1879, letnik 12, št. 121, str. 3.

⁴⁴ *Slovenski narod*, 28. 6. 1879, letnik 12, št. 146, str. 2.

*svoje obličje drgnil v prahu ob nogah nj. cesarskega veličanstva (sultana) ...»⁴⁵ Iz Carigrada je odpotoval v kneževino in 9. julija prisegel na ustavo.⁴⁶ Štiri dni kasneje je došel v slovesno Sofijo, kjer ga je pričakalo 10.000 vojakov in množica ljudi. Na metropolitov pozdrav je knez na splošno navdušenje ljudi v bolgarščini vzkliknil: »Živela Bolgarija!« Bolgari so bili navdušeni nad mladim, postavnim knezom. Ob njegovem prihodu se je zgodil neljub pripetljaj: zaradi razsvetljave v čast novemu knezu je izbruhnil požar in pogorelo je nekaj hiš. Ljudem, ki so utrpeli škodo, je knez takoj namenil 200.000 frankov odškodnine, je poročal *Slovenski narod*.⁴⁷ In vraževerni bi porekli, da je bilo to slabo znamenje.*

SLOVENSKA ČASNIKA O KNEZU

»Če je princ Battenberg v resnici slovansko misleče rodovine, česar pa njegovo ime ne kaže, potem bi bilo vse prav; slabo pa bi bilo za Bolgare, če je njegovo srce tako nemško, kakor njegovo ime, ker bi potem nemška kolonija prišla v deželo, ki največjo srečo vidi le v ponemčevanju in ji ne gre v glavo, da bi tudi slovanska dežela zamogla napredovati – brez blažene nemščine. Če imajo tedaj Bolgari kakega poštenega domačina, kateremu bi brez zavisti hoteli dati tako častno mesto, naj se brez premislika za njega odločijo, naj bo ruskemu caru po volji, ali ne; saj slovanski svet ve, kako je car, kolikor je sicer tudi poštenjak, preveč vdan nemškemu vplivu,« je avgusta 1878 pisal Slovenec ob prvih omembah kandidatov za prestol.⁴⁸ Časnik je v mladem, 22-letnem neizkušenem Nemcu videl slabo znamenje: »Sedajni bolgarski knez (Battenberg), ni družega, ko prusk oficir, nemško misleč in nesposoben, Slovane vladati.«⁴⁹ Njegova izvolitev je bila Bismarckova zmaga, ki je poleg Hochenzollerna v Bukarešti hotel še enega Nemca v Sofiji, je pisal Slovenec. Novemu knezu je štel v dobro le sorodstvo z ruskim carjem in upal, da se bo morda Batteberg poslovnil ali pa vsaj kot opozorilo vzel Italijo, ki je imela mnogo tujih dinastij in jih je narodnostna ideja pometla stran.⁵⁰

Slovenski narod je menil, da bo imel Battenberg težko nalogo. Dokončati bo moral, kar je njegov stric začel, in bolgarskemu narodu ponovno povrniti nekdanjo slavo. Zadovoljen je bil z njegovimi družinskimi vezmi in je pisal,

⁴⁵ *Slovenski narod*, 12. 7. 1879, letnik 12, št. 158, str. 1.

⁴⁶ *Slovenski narod*, 10. 7. 1879, letnik 12, št. 156, str. 2/*Slovenski narod*, 12. 7. 1879, št. 158, str. 1.

⁴⁷ *Slovenski narod*, 17. 7. 1879, letnik 12, št. 162, str. 2.

⁴⁸ Bolgarija in izhodna Rumelija, *Slovenec*, 17. 8. 1878, letnik 6, št. 88, str. 2.

⁴⁹ *Slovenec*, 10. 5. 1879, letnik 7, št. 52, str. 2.

⁵⁰ Knez Aleksander I., *Slovenec*, 6. 5. 1879, letnik 7, št. 50, str. 1.

da so bile z njegovo izvolitvijo na laž postavljene vse vesti o antiruski nastrojenosti bolgarskih poslancev, saj je bil Battenberg carjev kandidat. Glavna naloga novega kneza bo uresničitev Sanstefanskega sporazuma in zedinjenje vseh Bolgarov, je pisal časnik ter bil prepričan, da mu bo Evropa to dovolila, kot je Italiji in Nemčiji. Pridružil se je dobrim željam, ki so jih knezu pošiljali slovanski časniki širom Evrope.⁵¹

ODHOD RUSKE VOJSKE

Po sprejetju ustave in izvolitvi kneza se je ruska vojska začela umikati iz države, saj je imela kneževina izoblikovano svojo vojsko, čeprav je bilo pri tem delu nemalo težav. Organizacija bolgarske vojske je bila pravzaprav ena prvih nalog ruske začasne oblasti. *Slovenski narod* je pisal, kako so izgledali bolgarski prostovoljci, ko so Rusi leta 1877 prispeli v Bolgarijo in sestavljali enote za pomoč v bojih proti Osmanom. Večina jih je bila v klavrnem stanju, oblečena v različne raztrgane oprave, da so pogosto s svojim izgledom prestrašili ruske vojaške funkcionarje.⁵² Že maja 1878 je zato car ukazal ustanoviti bolgarsko vojsko in kasneje je bila ustanovljena še vojaška šola v Sofiji, kjer se je izobraževal bolgarski častniški kader, na šolanje pa so hodili tudi v Rusijo. Letno je dala šola okrog 60 častnikov, vendar je bila še leta 1883 v bolgarski vojski večina ruskih častnikov, je pisal *Slovenec*.⁵³ Bolgarski vojski se je namreč priključilo precej ruskih častnikov, ki se iz različnih vzrokov niso smeli vrniti v svojo armado, ali pa so se bolgarski vojski priključili prostovoljno, saj je bila v tem primeru njihova plača višja. Poleg večšin ravnanja z orožjem se je mlada vojska učila marširati, brati, pisati in vzdrževati telesno pripravljenost. Disciplina, oblačila, povelja in ukazi, vse je bilo rusko. A urjenje Bolgarov ni bilo tako enostavno. *Slovenski narod* je pisal o nespoštovanju avtoritete in uhajanju vojakov iz tabarov. Dezerterstva pa jih niso mogli obsoditi, saj so bili tam prostovoljno.⁵⁴

Sočasno z odhajanjem ruske vojske so se po kneževini krepili nemiri. Nasilni izgredi so izbruhnili tako med Bolgari in Grki kot med Bolgari in Osmeni, na vzhodu države pa so ljudi zastraševale vedno bolj drzne razbojniške tolpe, nastale po koncu vojne.⁵⁵ Največ takih tolp je bilo okrog Varne, Ruščuka in Trnovega, zato so tam avgusta razglasili izredno stanje, je pisal *Slovenski*

⁵¹ Najnovejša slovanska država, *Slovenski narod*, 4. 5. 1879, letnik 12, št. 102, str. 1.

⁵² Bolgarska armada, *Slovenski narod*, 18. 2. 1879, letnik 12, št. 40, str. 1–2.

⁵³ Bolgarski častniki, *Slovenec*, 22. 10. 1886, letnik 14, št. 242, str. 1–2.

⁵⁴ Bolgarska armada, *Slovenski narod*, 19. 2. 1879, letnik 12, št. 41, str. 1–3.

⁵⁵ *Slovenec*, 7. 8. 1879, letnik 7, št. 87, str. 3.

narod.⁵⁶ Vzhodni del države je bil po poročanju *Slovenca* neprenehoma v napetem stanju. V okolici Silistre in Šumle je prihajalo do spopadov, kljub temu da je bolgarska vojska dokaj uspešno razganjala razboriteže, je poročal *Slovenec*.⁵⁷ Največ konfliktov je nastajalo na podlagi maščevanj, izbruhov potlačenihi strasti in zaradi odvzemanja lastnine tamkaj živečim Osmanom, zato je knez v kritičnih območjih obljubil ustanovitev mešane bolgarsko-osmanske komisije, ki bi reševala take konflikte.⁵⁸ *Slovenski narod* za vse slabo ni krivil le Osmanov, kot je to počel *Slovenec*: »Muslimani niso bili spretni v trgovini ali v težkem kmečkem delu, oboje je bilo bolj ali manj v rokah Židov, Grkov in Bolgarov,« je pisal časnik. Navadni muslimanski kmetje so bili le kmetje, prav tako tlačeni kot drugi, in da je prišlo do nasilja med njimi, je krivil tako staro kot novo oblast ter muslimansko duhovništvo, ki je situacijo izrabljalo v svojo korist.⁵⁹ V konfliktu med Grki in Bolgari pa sta bila oba naša časnika odkrito na strani zadnjih: »Znano je, da so neki grški škofje največje pijavke in oderuhi mej ubogimi Bolgari bili,«⁶⁰ je pisal *Slovenski narod*, *Slovenec* pa: »Grški živeli je smrtno sovražen vsemu, kar je slovenskega na balkanskem polotrovu; podpirati grški živeli se pravi škodovati Bolgarom, Albancem in Srbom, ter narejati plot proti ruskemu nastopu na Carigrad.«⁶¹

POLITIČNI ZAČETKI

Kneževina je imela vse potrebno za samostojno delovanje, zato so se skupaj z rusko vojsko začeli umikati tudi funkcionarji ruske začasne oblasti. Maja 1879 je *Slovenski narod* v članku »Bolgarska hvaležnost« pisal o ganljivem slovesu kneza Dondukov-Korsakova iz Trnovega. Zapisal je, da ga je navdušena množica ponesla do voza in ga kar sama vlekla do mestnih vrat, vse iz hvaležnosti za njegov trud.⁶² Odhod začasnega upravitelja je bil obenem začetek samostojnega delovanja kneževine. Prvo vlado je knez zaupal konservativcem in prvemu ministrskemu predsedniku Todoru Burmovu. Konservativna vlada je bila na oblasti od julija do volitev konec septembra 1879. Že konec avgusta pa se je knez soočil s prvimi medstrankarskimi prepiri in očitki proti vladi, da ravna samovoljno in ne upošteva ustave, kar je postala

⁵⁶ *Slovenski narod*, 8. 8. 1879, letnik 12, št. 181, str. 2.

⁵⁷ *Slovenec*, 26. 7. 1879, letnik 7, št. 82, str. 3.

⁵⁸ *Slovenski narod*, 31. 8. 1879, letnik 12, št. 200, str. 2.

⁵⁹ O Balkanskih zadevah, *Slovenski narod*, 10. 10. 1885, letnik 18, št. 231, str. 1–2.

⁶⁰ *Slovenski narod*, 22. 2. 1879, letnik 12, št. 44, str. 3.

⁶¹ *Slovenec*, 29. 5. 1879, letnik 7, št. 59, str. 2.

⁶² Bolgarska hvaležnost, *Slovenski narod*, 7. 5. 1879, letnik 12, št. 104, str. 1.

stalnica vse do konca Battenbergove vladavine.⁶³ Pred naslednjimi volitvami se je jeseni med konservativci in liberalci vnel oster predvolilni časnikiški boj in tako so udrihali drug po drugem kot časniki na slovenskem in v Avstro-Ogrski niso bili vajeni, je iz Sofije oktobra poročal Anton Bezenšek. Tokrat je zmagala liberalna stranka in zasedla večino sedežev v parlamentu.⁶⁴ Dragan Cankov je prvič in za kratek čas (dober mesec dni) postal predsednik vlade, nato pa so se vrnil konservativci, tokrat pod vodstvom nadškofa Klimenta Turnovskega⁶⁵ (od decembra 1879 do aprila 1880). Za politični polom so potrli liberalci obdolževali ministre iz konservativne vlade: dolžili so jih oviranja v delovanju in žaljenja ustave, krivili so kneza in način izbire nove vlade, v kateri je želel Grigorja Načevića,⁶⁶ čeprav ta liberalcem ni bil všeč.⁶⁷ *Slovenski narod* se je strinjal z bolgarskimi liberalci, a je dodal, da »knez ve, kaj je dobro za njegove podanike«.⁶⁸

CANKOVA VLADA (1880)

Težave z roparskimi tolpmi, ki niso samo plenile, ampak tudi ubijale, so se nadaljevale. Bolgarska vlada je domnevala, da roparjem prihaja pomoč iz Carigrada in Adrianoplja.⁶⁹ Obenem so se zbirali roparji tudi na romunski strani in nato čez mejo vdirali v kneževino, zato se je spomladi 1880 skrhal odnos med sosedama. *Slovenski narod* je pisal, da romunske oblasti niso naredile ničesar zoper roparje kljub bolgarskim prošnjam.⁷⁰ Tudi obračunavanje z Osmani v Bolgariji se ni končalo. In ko je konec aprila osmanska vlada poslala

⁶³ *Slovenec*, 4. 9. 1879, letnik 7, št. 98, str. 2.

⁶⁴ Nohlen Dieter in Stöver Philip, *Elections in Europe: A Data Handbook*, Nomos, Baden-Baden 2010, str. 368–369.

⁶⁵ Metropolit Kliment Turnovski, rojen kot Vasil N. Drumev, je bil eden vodilnih konservativnih politikov.

⁶⁶ Grigor Načević je bil pomemben bolgarski politik, diplomat, eden zgodnjih vodij konservativne struje in prvi minister za finance. Od 1879–1900 je bil večkrat minister, tudi v liberalnih vladah, med drugim je bil župan Sofije 1896/97. Finance je vodil tudi v Cankovi liberalni vladi in bil član državnega sveta med Aleksandrovo osebno vladavino. 1884 je bil imenovan za diplomatskega predstavnika v Bukarešti, po Aleksandrovem odstopu je bil spet nekajkrat finančni minister, nato spet diplomat v tujini in se ponovno vrnil v Bolgarijo kot finančni minister in minister za notranje zadeve (1891/92, 1894/96) ter minister za kmetijstvo in trgovino 1899–1900. 1903–1906 je bil diplomatski predstavnik v Carigradu. (Bakalov Georgi in Kumanov Mile: Nachovich, Grigor Dimitrov (22. I. 1845–4. I. 1920), Elektronska izdaja »Zgodovina Bolgarije«, Sofija 2003)

⁶⁷ *Slovenski narod*, 1. 1. 1880, letnik 12, št. 1, str. 2.

⁶⁸ *Slovenski narod*, 11. 12. 1879, letnik 12, št. 284, str. 2.

⁶⁹ *Slovenski narod*, 27. 3. 1880, letnik 13, št. 70, str. 1.

⁷⁰ *Slovenski narod*, 14. 4. 1880, letnik 13, št. 84, str. 2.

evropskim državam pritožbe bolgarskih muslimanov o slabem ravnanju z njimi, je *Slovenski narod* brez usmiljenja zapisal: »*Muselmani v Bolgariji so menda podobni našim nemškutarjem in Nemcem. Kakor ti vpijejo, da so zatirani, če nima več samovlade v naših šolah in uradih, tako tudi Turki v Bolgariji ne moreje brez tožbe živeti, ko jim je vzeta moč, uboge Bolgare dreti.*«⁷¹ Nemiri so se nadaljevali še vse leto.

Volitve tega leta so ponovno dobili liberalci, iz stare sestave ministrstva je ostal med drugimi Načević, prej finančni minister, sedaj pa minister za zunanje zadeve »žel je navdušenje s svojim izgledom, obnašanjem in izobrazbo«, je o njem pisal Bezenšek.⁷²

Predvolilno dogajanje in volitve je za *Slovenski narod* skrbno spremljal Bezenšek, ki je menil, da so v opoziciji liberalci ne le zaradi svojega prepričanja, ampak tudi zaradi nezadovoljstva nad stanjem v državi, in še: »*Na obeh straneh ni bilo sredine, ampak le skranjo levičarstvo in skrajno desničarstvo.*«⁷³ Omenil je nekaj osebnosti, ki so se mu zdele pomembne, pa tudi zanimive. Tako je pisal o Ceku Petkovu, ki je zmerjal ugledne osebnosti in politike, govoril o republiki in nepotrebnosti vojske. Ljudje so se smejali njegovim govorom, oblasti pa so ga dale zapreti, a ljudstvu je bil vendarle všeč in izvolili so ga za poslanca. Oblačil se je v makedonsko narodno nošo, nosil je srebrni pas s srebrno škatlico za kresilo in kresilno gobo, handžarja, ki mu je vedno tičal za pasom, pa v poslansko zbornico le ni smel prinesiti, je o njem pisal Bezenšek.⁷⁴

Aprila je Dragan Cankov nastopil funkcijo predsednika vlade. *Slovenski narod* je pisal o hudih trenjih med glavnima strujama,⁷⁵ *Slovenec* pa je poročal, da je sobranje razveljavilo 16 volitev, ki so bile rezultat vladnega pritiska.⁷⁶ Hkrati se je menjala tudi angleška vlada in na politični vrh je stopal William Gladstone. Časnika sta upala, da se bo s tem evropska politika obrnila v prid združitvi Vzhodne Rumelije s kneževino.⁷⁷ Gladstone je v svojem zunanjepolitičnem programu glede Vzhodnega vprašanja predvideval balkanske dežele – balkanskim narodom. Ni se strinjal z vmešavanjem evropskih sil v njihovo politiko. Njegov rek je bil »hands off«, roke proč od lastnine in dežel drugih narodov, je pisal *Slovenski narod*.⁷⁸ *Slovenec* je pisal, da bo prvo delo, ki bo čakalo Gladstona na Balkanu, združitev Bolgarije, »da se najštevilnejši

⁷¹ *Slovenski narod*, 29. 4. 1880, letnik 13, št. 97, str. 3.

⁷² Bezenšek, Razmere v Bolgariji, *Slovenski narod*, 29. 2. 1880, letnik 13, številka 49, str. 1–2.

⁷³ Bezenšek, Pismo iz Bolgarije, *Slovenski narod*, 14. 1. 1880, letnik 13, številka 10, str. 2.

⁷⁴ Bezenšek, Razmere v Bolgariji, *Slovenski narod*, 29. 2. 1880, letnik 13, številka 49, str. 1–2.

⁷⁵ *Slovenski narod*, 8. 4. 1880, letnik 13, št. 79, str. 2.

⁷⁶ *Slovenec*, 22. 4. 1880, letnik 8, št. 44, str. 3.

⁷⁷ *Slovenski narod*, 8. 4. 1880, letnik 13, št. 79, str. 2; Preobrat na Angleškem, *Slovenec*, 8. 4. 1880, letnik 8, št. 38, str. 1.

⁷⁸ Gladstone o Slovanih, *Slovenski narod*, 10. 4. 1880, letnik 13, št. 81, str. 3.

balkanski narod, Bolgari, okrepe in da turška dá reforme, obljubljene v Berlinu tudi drugim balkanskim narodnostim«. Prepričan je bil, da ga bodo v tem podpirala Rusija in vsi Slovani.⁷⁹

V vladi Cankova je bilo pogosto burno in Bezenšek je poročal, da je moral finančni minister pogosto miriti narodno sobranje zaradi večmilijonskega (v frankih) napovedanega deficita. Zato je predlagal ureditev zemljiške knjige in katastrov, saj bi se s tem povišali prihodki države.⁸⁰ Davek se je dotlej pobiral po osmanskih ocenah, ki so bile narejene pred več leti in zastarele, prejšnje ministrstvo pa je cenitve hiš in zemlje izvedlo na hiter in površen način, je menil Bezenšek, zato je nova vlada zaposlila francoskega finančnega strokovnjaka, da bi pomagal razrešiti problem.⁸¹ Bezenšek je omenil tudi uradniške plače, ki so bile precej visoke v primerjavi z drugimi državami. Navedel je primer: suplent v Avstro-Ogrski je prejemal toliko plače kot navaden pisar v Bolgariji.⁸² Razen diskusij o proračunu so sprejeli še zakon o bolgarski denarni valuti. Za Bolgarijo je do tedaj veljal francoski monetarni sistem, nato so se odločili franke preimenovali v leve po grbu kneževine. Lev je bil nato vpeljan naslednje leto.⁸³ Liberalna vlada se je usmerila tudi v prepotrebno izboljšavo prometnih poti, ki so bile po Bezenškovem mnenju sicer trikrat boljše od hrvaških, in pa v napovedano izgradnjo železnice.⁸⁴ Glede slednjega je sobranje prejelo t. i. »zeleno knjigo«, v kateri so bili zapisani avstrijski pogoji, po katerih je le-ta najprej zahtevala povezavo srbske železnice (smer Pirost – Sofija) s progo v Vzhodni Rumeliji. Avstro-Ogrska je bila namreč tista, ki naj bi zgradila železniško traso skozi Bolgarijo in je bila odločena protestirati proti vsakršni drugačni trasi ali namenih s strani bolgarske vlade, je pisal Bezenšek.⁸⁵ Poslanci so avstrijski želji nasprotovali. Po dogovoru iz Berlina je bilo dovolj, da bi dozidali samo eno traso, ki bi povezala evropske železnice s Carigradom, in za to bi bila dovolj trasa, ki bi se na jugu povezala z Adrianoplom, na severu pa z romunskimi železnicami, je razlagal Bezenšek.⁸⁶ Sobranje je nato sprejelo več zakonov, povezanih z davkom, in raznimi organizacijami v finančnem ministrstvu. Sklenili so, da naslednje leto popišejo

⁷⁹ Angleško ministerstvo in slovanski jug, *Slovenec*, 15. 5. 1880, letnik 8, št. 53, str. 1–3.

⁸⁰ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 2. 7. 1880, letnik 13, št. 148, str. 1–2.

⁸¹ Bezenšek, Kako se Bolgarija državno organizuje, *Slovenski narod*, 4. 6. 1880, letnik 13, št. 125, str. 1–2.

⁸² Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 2. 7. 1880, letnik 13, št. 148, str. 1.

⁸³ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 2. 7. 1880, letnik 13, št. 148, str. 2; *Slovenec* o kovanju denarja poroča že v začetku junija (*Slovenec*, 8. 6. 1880, letnik 8, št. 61., str. 2.).

⁸⁴ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 2. 7. 1880, letnik 13, št. 148, str. 1.

⁸⁵ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 4. 12. 1880, letnik 13, št. 279, str. 1.

⁸⁶ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 11. 1. 1881, letnik 14, št. 7, str. 1.

vse prebivalstvo⁸⁷ in uvedejo matične knjige po župnijah, kjer so še manjkale (na splošno so bile redko prisotne in še te pogosto površno sestavljene). Za pobiranje davkov so določili posebne finančne uslužbence, kajti okrožni sveti, ki so do tedaj imeli to funkcijo, naj bi bili preveč popustljivi do ljudi, je poročal Bezenšek.⁸⁸ Veliko pozornosti so namenili šolstvu, določili denar za izgradnjo šol, štipendiranje bolgarskih študentov v tujini, pomoč literarnem ustvarjanju in izdaji poučnega časopisja.⁸⁹ Obče šole so vzdrževale občine, tistim, ki pa tega v celoti niso zmogle, je pomagala država. Vsako večje mesto je imelo svojo realko ali meščansko šolo, je pisal Bezenšek.⁹⁰ Kot vidimo, so bili načrti zelo obetavni, a iz tega se je izcimilo bore malo. Že konec leta je prinesel prve spremembe, Cankov je decembra odstopil in na njegovo mesto je prišel strankarski kolega Petko Karavelov.

OBOROŽITEV

Pomladi in poleti 1880 je bilo v bolgarski vojski zelo živahno, zato je Evropa z zanimanjem spremljala dogajanje. Že konec prejšnjega leta je Rusija kljub viku in kriku nemških časnikov (*»ta nevoščljivi hrup iz židovskih grl«*, se je jezil *Slovenski narod*) Bolgariji podarila 5 ladij. Lastnega vojaškega brodovja Bolgari zaradi določil Berlinskega kongresa niso smeli graditi, toda dar so lahko sprejeli in ladje so zasidrali v Ruščuku ter jih poimenovali Opit, Vsiv, Poradin, Gornji Studenj in Tamanj.⁹¹ Mesec dni kasneje so jim Rusi podarili še eno ladjo in Bolgari so že načrtovali ustanovitev pomorske šole ter se niso ozirali na proteste *»šeste velevlasti, nemško-židovskega novinarstva,«* je pisal *Slovenski narod*.⁹² Marca 1880 so ponovno dobili ruska darila v obliki vojaškega parnika, 40.000 pušk in nekaj Kruppovih topov. V pristanišča ob Donavi so prihajale pošiljke z orožjem, nato so jih z vozovi prevažali na vzhodno rumelijsko mejo, je pisal *Slovenski narod*.⁹³ Le nekaj dni zatem je začel časnik špekulirati, ali je morda namen vsega tega udar in priključitev Vzhodne Rumelije. Šumla, kjer so skladiščili orožje, je bila ravno dovolj blizu za odpošiljanje orožja v južno sosedo, je menil časnik.⁹⁴ Julija je vojska kneževine štela že 120.000 mož,

⁸⁷ Popis je bil izveden januarja 1881. Štiri leta pozneje, 1885, je *Slovenski narod* objavil članek z dobljenimi rezultati štetja.

⁸⁸ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 4. 12. 1880, letnik 13, št. 279, str. 1.

⁸⁹ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 11. 1. 1881, letnik 14, št. 7, str. 1.

⁹⁰ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 2. 7. 1880, letnik 13, št. 148, str. 1.

⁹¹ Bolgarsko brodovje, *Slovenski narod*, 12. 9. 1879, letnik 12, št. 209, str. 1–2.

⁹² *Slovenski narod*, 25. 10. 1879, letnik 12, št. 246, str. 2.

⁹³ *Slovenski narod*, 28. 3. 1880, letnik 13, št. 71, str. 4.

⁹⁴ *Slovenski narod*, 13. 6. 1880, letnik 13, št. 133, str. 2.

je pisal *Slovenski narod*, in obetale so se ji pomembne vodstvene okrepitve iz ruske vojske. Časnik je pisal o pristopu skoraj 200 ruskih podčastnikov, 34 častnikov in napovedal prihod še stotnikov, majorjev, podpolkovnikov, polkovnikov in še 112 častnikov ter neimenovanega generala. Razen tega je kneževina naročila dodatnih 80.000 komadov pušk.⁹⁵ Angleški konzul v Sofiji je že maja poročal v domovino⁹⁶ o prihodu 130 ruskih podčastnikov in prispelem orožju v Varno. Bolgari so ruska vstopanja in oborožitev razlagali kot nekaj povsem normalnega: vojska je imela zastarelo orožje in je morala kupiti novo, sama organizacija pa je klicala po preureditvi. Kdo bi bil primernejši za to kot izkušeni Rusi?⁹⁷ *Slovenski narod* je pisal, da je bilo v bolgarski vojski že skoraj več Rusov kot Bolgarov.⁹⁸

INFRASTRUKTURA IN KULTURA

To leto se je začel tudi razcvet Sofije, ki je počasi dobivala evropsko podobo. Bezenšek je pisal o vidni razliki v čistoči, razsvetljavi in urejanju ulic glede na prejšnje leto.⁹⁹ V mesto je prišel češki arhitekt Roubal in naredil nov načrt za širjenje ter razvoj mesta. A dokler ne bo železnice, razvoj mesta ne bo popoln, je menil Bezenšek.¹⁰⁰ Novozgrajeni mostovi po državi so bili močni in lepi, posebno tisti na Carigrajski cesti, ki je peljala proti Vzhodni Rumeliji, je pisal.¹⁰¹ Tega leta je v Sofiji zaživel tudi gledališče in prva predstava v bolgarščini je imela naslov Razbojniki ter bila kljub visokim cenam vstopnic razprodana, je pisal *Slovenec*.¹⁰² Kulturno sušo, ki je vladala v glavnem mestu ter kneževini nasploh, je Bezenška bodla v oči in odločil se je nekaj storiti proti temu. Maja je ustanovil kulturno društvo Slavjanska beseda, postal je njen prvi predsednik in tako nekakšen oče kulturnega življenja v Sofiji.¹⁰³ Svoje prostore je društvo imelo v sofijski kavarni Cafe Parisien, kjer je bilo na voljo okrog 40 časnikov v vseh slovanskih in drugih jezikih. Društvo je imelo dva pododdelka, pevskega in telovadnega.¹⁰⁴ Razen koncertov in slovesnosti

⁹⁵ *Slovenski narod*, 17. 7. 1880, letnik 13, št. 161, str. 3.

⁹⁶ Angleška vlada je dobila za leto 1880 t. i. »plavo knjigo«. Obsegala je diplomatska pisma o prihodu ruskih oficirjev in podoficirjev v Bolgarijo ter poročila o uvažanju orožja iz Rusije. (*Slovenski narod*, 11. 8. 1880, letnik 13, št. 182, str. 2.)

⁹⁷ *Slovenski narod*, 11. 8. 1880, letnik 13, št. 182, str. 2.

⁹⁸ *Slovenski narod*, 29. 7. 1880, letnik 13, št. 171, str. 2.

⁹⁹ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 6. 11. 1880, letnik 13, št. 255, str. 2.

¹⁰⁰ Bezenšek, Razmere v Bolgariji, *Slovenski narod*, 29. 2. 1880, letnik 13, št. 49, str. 2.

¹⁰¹ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 4. 12. 1880, letnik 13, št. 279, str. 2.

¹⁰² *Slovenec*, 15. 1. 1880, letnik 8, št. 6, str. 4.

¹⁰³ Bezenšek, Iz Sofije, *Slovenski narod*, 13. 3. 1881, letnik 14, št. 59, str. 2.

¹⁰⁴ Bezenšek, Iz Sofije, *Slovenski narod*, 3. 7. 1880, letnik 13, št. 149, str. 2.

ob pomembnih datumih so prirejali še zgodovinska, pravna in slavistična predavanja,¹⁰⁵ decembra so organizirali tudi dobrodelni koncert v dvorani narodnega sobranja za pomoč prizadetemu Zagrebu, ki ga je novembra doletel močan potres.¹⁰⁶ V času od ustanovitve je društvo pridobilo več kot 200 članov, od tega je bilo veliko ministrov, konzulov, vojaških funkcionarjev pa tudi preprostih meščanov in uradnikov.¹⁰⁷

KNEZOVE ZAHTEVE (1881)

Prva pomembna zadeva se je pripetila marca tega leta: kot žrtev atentata je umrl ruski car Aleksander II., zelo priljubljen med Bolgari. *Slovenec* ga je imenoval »carja osvoboditelja«, ki se je s svojimi dejanji vpisal v zgodovino Balkana, »dokler bo kaj Slovana med Donavo in egejskim morjem«.¹⁰⁸ Carjeva smrt je bila prelomna točka v odnosih med bolgarskim knezom in Rusijo, vendar se to leta 1881 še ni tako pokazalo kot kasneje. Car Aleksander II. je imel svojega nečaka, bolgarskega kneza, zelo rad in ga je ob vsakem obisku v Rusiji počastil z visokimi častmi. Seveda ruski prestolonaslednik, prav tako Aleksander, na to ni gledal s simpatijami, bolgarskega bratranca ni maral in to se je kasneje izkazalo kot usodno. Ko je Aleksander III. nastopil vladarsko funkcijo, je do bratranca sprva gojil nevtralen odnos, nato pa so se čustva hitro spremenila v odkrito nenaklonjenost.¹⁰⁹

Druga pomembna zadeva se je zgodila maja – nenadoma je počilo med knezom in Karavelovo vlado (decembra prejšnjega leta je Cankov odstopil) in 9. maja je *Slovenski narod* prejel nenavaden telegram, ki je poročal o proglasu kneza Aleksandra,¹¹⁰ v katerem se je pritoževal nad neredom v državi in zagrozil z odstopom, če narodno sobranje tega ne odpravi, preuredi ustave in se ravna povsem po njegovi volji.¹¹¹ Da ga vodilni evropski voditelji nočejo podpirati v njegovih odločitvah, je pripisoval slabemu glasu, ki ga je imela kneževina v mednarodni politiki.¹¹² *Slovenec* je kritiziral njegove besede: knez je vedel, da bo njegova naloga vzpostaviti red v kneževini, zato ni mogel pričakovati enostavnega dela, je pisal. Že v naslednjih stavkih pa ga je podpiral pri

¹⁰⁵ Bezenšek, Iz Sofije, *Slovenski narod*, 1. 2. 1881, letnik 14, št. 25, str. 3.

¹⁰⁶ Bezenšek, Bolgarske razmere, *Slovenski narod*, 4. 12. 1880, letnik 13, št. 279, str. 2; Bezenšek, Iz Sofije, *Slovenski narod*, 1. 2. 1881, letnik 14, št. 25, str. 3.

¹⁰⁷ Bezenšek, Iz Sofije, *Slovenski narod*, 13. 3. 1881, letnik 14, št. 59, str. 2–3.

¹⁰⁸ *Slovenec*, 17. 3. 1881, letnik 9, št. 31, str. 1.

¹⁰⁹ Arthur E. Huhn, The Kidnapping of Prince Alexander of Battenberg, his return to Bulgaria and subsequent abdication, E. Stanford, London 1887, str. 123–124. (dalje Huhn)

¹¹⁰ *Slovenski narod*, 12. 5. 1881, letnik 14, št. 107, str. 2.

¹¹¹ *Slovenec*, 14. 5. 1881, letnik 9, št. 54, str. 2.

¹¹² *Slovenski narod*, 12. 5. 1881, letnik 14, št. 107, str. 2.

odstopu s položaja, če je že tako bojazljiv: »Knez je bil navsezadnje le Nemec, ki bi ga lahko nasledil kak Bolgar, s srcem veliko bolj pri stvari in za domovino.«¹¹³ *Slovenski narod* je poročal, da se je tisti večer po razglasu pred knežjo palačo zbrala velika množica ljudi in ga klicala tako dolgo, da se jim je moral kar trikrat pokazati, zahvaljujoč za izkazane simpatije. Metropolit ga je v imenu ljudstva zaprosil, naj prekliče svoj odstop.¹¹⁴ Kmalu zatem je *Slovenski narod* objavil še nekaj knezovih zahtev: hotel je manj zastopnikov v narodnem sobranju in večje število poslancev, ki jih je imenoval on sam.¹¹⁵ *Slovenec* je bil še natančnejši: v treh točkah je objavil knezove zahteve sobranju, od katerih je daleč najbolj bodla v oči želja po sedemletni oblasti – diktaturi, in še: po izteku sedmih let bi lahko knez sklical veliko sobranje in mu predlagal takšno spremembo ustave, kot bi se izkazalo za potrebno. Kritični *Slovenec* je ob tem začuda zapisal: »Morda tudi ne bo na škodo dežele, ako ima knez dobre name-
ne in modre svetovalce.«¹¹⁶ V intervjuju za angleški Standard je knez povedal, da je bila povod njegovim zahtevam klika, ki mu je skoraj v vsem nasprotovala in ga ovirala pri izvrševanju ukazov. Klika naj bi ga ustražovala in kršila ustavo, česar so omenjeni dolžili tudi njega, zato je hotel kneževino zapustiti, a to naj bi mu preprečevale velesile. »Zavoljo ljudstva hoče še ostati,« je menil *Slovenec*,¹¹⁷ »Z diktaturo bi rad ljudstvu dal svobodo«, ga je opravičeval *Slovenski narod*.¹¹⁸ A kako združiti ta nasprotujoča si pojma?

Knez ni odstopil, ampak je razpustil vladu in na veselje proruske struje sestavo nove poveril ruskemu generalu Erenrothu¹¹⁹ z veliko izkušnjami, sodeloval je v izgradnji bolgarske vojske. Knez je bil v tej zgodnji fazi vladanja še povsem pod ruskim vplivom, in ker je Ruse skrbelo, da bi se tudi liberalci, tako kot konservativci, začeli pro-zahodno obnašati,¹²⁰ se je knez odločil po-

¹¹³ *Slovenec*, 12. 5. 1881, letnik 9, št. 53, str. 1.

¹¹⁴ *Slovenski narod*, 13. 5. 1881, letnik 14, št. 108, str. 1.

¹¹⁵ *Slovenski narod*, 15. 5. 1881, letnik 14, št. 110, str. 2.

¹¹⁶ *Slovenec*, 28. 5. 1881, letnik 9, št. 59, str. 3.

¹¹⁷ *Slovenec*, 5. 7. 1881, letnik 9, št. 81, str. 3.

¹¹⁸ *Slovenski narod*, 3. 7. 1881, letnik 14, št. 148, str. 2.

¹¹⁹ General J. C. Erenroth je bil general v ruski vojski. Z blagoslovom Rusije in z nalogo, da skrbi za politične odločitve kneza Aleksandra, je leta 1880 postal minister za vojsko in močna politična figura v vladi. Leta 1881 je postal ministrski predsednik in močna knezova opora, ko je ta poskušal pridobiti popolno kontrolo nad deželo. Pravzaprav je skoraj 15 mesecev dejansko oblast v kneževini imel prav on. Poskus je spodletel in Ehnroth je bil prisiljen zapustiti Bolgarijo in se vrniti v Rusijo. (Pekka Hakala, Finnish officer Casimir Ehnrooth crushed 19th century Chechen rebellion, Illustrious career in Tsar's army, 8. 1. 2006 (<http://www.hs.fi/english/article/Finnish+officer+Casimir+Ehnrooth+crushed+19th+century+Chechen+rebellion/1135218286496>).

¹²⁰ Bulgaria: Political divisions under Alexander of Battenberg, Encyclopedia Britannica (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/84090/Bulgaria/42738/Political-divisions-under-Alexander-of-Battenberg>).

sredovati (menda tudi na predlog carja Aleksandra III.). Od stare vlade je ostal le Čeh Jireček,¹²¹ na knezovo stran pa je po pisanju Slovence stopila Sofija in še nekaj drugih mest.¹²²

ODMEVI V NAŠIH ČASNIKIH IN PO EVROPI

Novo stanje v kneževini je begalo Evropo, naša časnika sta iz ure v uro s telegrami dobivala nasprotujoča si poročila. Kmalu se je zelo kritično v *Slovenski narod* javil Bezenšek in pisal, da tudi nepristranski opazovalec ne bi mogel odločiti, katera politična stran ima prav pri svojih zahtevah in argumentih. V dveh letih, odkar je bila kneževina samostojna, so bili oboji, konservativci in liberalci, na oblasti in so imeli možnost da se izkažejo. Toda bistvo njihovega delovanja je bilo »metanje polen pod noge« ter onemogočanje koristnih rezultatov, je kritiziral dopisnik. Marsikaj obetavnega so sprejeli v narodnem zboru, toda denar, ki je bil temu namenjen, je ostal neporabljen in ideje pozabljene. Šole so bile v slabem stanju, učitelji so postali ali uradniki ali pa politični agitatorji, kmetijstvo je ostalo, kjer je bilo, o industriji ni bilo slišati ničesar, je ogorčeno pisal Bezenšek. Vse se je osredotočalo le v politiko in za Slovane tako znano neslogo.¹²³

Časnika sta se spočetka čudila knezovi odločnosti, jo celo rahlo odobraval, nato pa sta postala oba zelo kritična. Pisanje Slovenskega naroda je postalo podobno ostro, kot je bilo v Slovincu: »*Battenberg je Nemec, Prus in Bolgarom vsiljen vladar!*« Časnik je v ozadju videl Bismarckov vpliv. Menil je, da bi moral prav knez kot vladar prvi prikriti pomanjkljivosti svojega naroda, ne pa jih razgaljati.¹²⁴ Zaradi zahteve po sedemletni diktaturi je kneza označil kot »*malo bolanega*«. ¹²⁵ S člankom »Jugoslovanski diktator« se ga je krepko lotil in primerjal z rimskim diktatorjem Sulo: »... *izvolite me za neodvisnega diktatorja z vsemi pravicami čez Bolgarijo, ali pa položim knežjo krono zopet v vaše roke*«. Da bi po stoletjih suženjstva Bolgari spet prešli pod diktaturo, je bilo za *Slovenski narod* nesprejemljivo in pod častjo. Ustavni absolutizem, kot ga je zahteval knez, je po mnenju časnika lahko zahteval samo tuji vladar, ki ni čutil nobenega spoštovanja do svojih podanikov. In kaj je bilo bolj

¹²¹ Konstantin Jireček (1854–1918) je bil češki zgodovinar, diplomat in slavist. V bolgarsko politiko je vstopil leta 1879 in čez dve leti postal minister za izobraževanje. Najbolj je poznan po svojem ukvarjanju z zgodovino južnih Slovanov, predvsem Bolgarov, katerim je posvetil 3 knjige. Anton Bezenšek ga je zelo cenil.

¹²² *Slovenec*, 14. 5. 1881, letnik 9, št. 54, str. 2; *Slovenec*, 17. 5. 1881, letnik 9, št. 55, str. 2.

¹²³ O bolgarskem vprašanju, *Slovenski narod*, 21. 6. 1881, letnik 14, št. 138, str. 1.

¹²⁴ *Slovenski narod*, 14. 5. 1881, letnik 14, št. 109, str. 3.

¹²⁵ *Slovenski narod*, 26. 5. 1881, letnik 14, št. 119, str. 2.

prikladnega kot biti »nemški knez«? »*Nemški gospodič naj pride in zapoveduje: 'Molči, Bolgar, ali pa grem.'*« Časnik je v članku zahteval: »*Pustite bolgarski narod lastnemu razvoju. On, ki je čutil dozdanje krivice, znal bode tudi, kaj mu koristi.*«¹²⁶

Slovenec je razmišljal podobno kot *Slovenski narod*. Bolgari so bili izgubljeni v novi vlogi in ustavnem življenju, izgubljeni v lastni državi in voditeljih, je pisal. Po smrti ruskega carja se je mladi knez po nasvete vedno bolj obračal k Bismarcku. *Slovenec* je menil, da bo slednji iz Bolgarije naredil nemško marioneto in svojo tezo podkrepil z Battenbergovo željo po zamenjavi bolgarskih visokih uslužbencev z nemškimi, ker menda s prvimi ni bilo moč sodelovati. Ali je bilo slednje res tako nesprejemljivo, če upoštevamo, da je bil knez vaje nemškega reda in organizacije ter se je težje prilagajal bolgarskim razmeram in novonastalim razmeram nevajenega ljudstva? *Slovenec* je knezu pogosto pripisoval pohlep po kroni in nerazumevanje bolgarskega naroda, nemško poreklo pa so zmeraj negativno izpostavljali: »*Noben vladar ni govoril s svojim narodom kakor ta nemški princ in pruski lajtenant z Bolgari.*« To dvoje, nemški princ in pruski lajtenant, je za kneza postal stalen vzdevek v Slovincu.¹²⁷

KNEZOVLADE

Začetek poletja 1881 je država pričakala v napetem stanju. Knez je bil v težavnem položaju, kajti tudi zmerni politiki so bili odločno proti, da bi posegal v ustavo.¹²⁸ Uradniki so začeli zapuščati službe in prav njih je *Slovenski narod* krivil za napeto politično stanje, posledico njihovih antiknežjih agitacij.¹²⁹ Sprva knezu naklonjena prestolnica se je kmalu začela drugače obnašati. *Slovenski narod* je pisal o adresi knezu s podpisi 325 sofijskih gospa, ki so mu sporočale, da so bili njihovi sinovi vzgojeni za služenje knezu in ustavi, ne pa da bi sodelovali pri uničenju slednje. Knez je spričo napetosti iz Carigrada poklical eksarha Josipa, ki je takoj sklical posvet z vodji liberalcev in konservativcev ter obljubil posredovanje, je pisal *Slovenski narod*. V istem članku je časnik objavil proglas liberalcev, ki so v mirnem in jasnem jeziku knezu očitali obdajanje z napačnimi svetovalci in hojo po nepravi poti. Predlagali so mu triletni mandat in postavitve osmih najvplivnejših Bolgarov v državi svet. Nove ministre bi izvolilo narodno sobranje in po treh letih bi ustava spet lahko prišla v veljavo. Če bi to dopustil, bi mu dovolili spremembo tistih členov

¹²⁶ Jugoslovanski diktator, *Slovenski narod*, 9. 6. 1881, letnik 14, št. 129, str. 1.

¹²⁷ *Slovenec*, 14. 5. 1881, letnik 9, št. 54, str. 2.

¹²⁸ *Slovenski narod*, 10. 6. 1881, letnik 14, št. 130, str. 2.

¹²⁹ *Slovenski narod*, 15. 6. 1881, letnik 14, št. 134, str. 2.

ustave, ki mu niso bili všeč. Če pa njihovega predloga ne bo upošteval, so ga svarili, bi bilo zanj bolje, da odide, preden izbruhne še hujša kriza. Želeli so, da bi se naslanjal nanje in ne na konservativce ter tujce, kajti »*liberalni tabor ima za seboj ljudstvo*«, je pisalo v proglasu.¹³⁰ Knez je vztrajal pri svojem. V politično napetem stanju so nastala vojaška sodišča, ki so sodila najglasnejšim upornikom zoper oblast. Najnižja kazen je bila dva meseca zapor, najvišja pa smrtna kazen, ki jo je moral potrditi minister za obrambo, minister za notranje zadeve pa je dobil pravico, da je administrativno postopal zoper tisk in njegovo poročanje, je poročal *Slovenski narod*.¹³¹ Preiskavi izrednih vojaških sodišč se ni mogel izogniti marsikateri časopis: »*Krasna svoboda, kjer jo Nemec deli*«, je zapisal *Slovenski narod*¹³² in povzemal novico po ruskem časniku Golos o ostrih knežjih odredbah zoper opozicijsko liberalno časopisje (na podlagi tega je v ječi pristal tudi urednik Nezavisnosti).¹³³

Cankov je kneza zavoljo veleizdajstva in preloma ustave tožil na vse strani: najprej proti ruskemu konzulu¹³⁴ in hotel, naj tožbo posreduje carju: »*Našo, od carja Osvoboditelja nam podarjeno svobodo hoče se nam se silo vzeti,*« sta pisala skupaj s Karavelovim.¹³⁵ Zaradi agitacij je bil kmalu aretiran, pri njem so našli tudi pisma, ki so dokazovala dopisovanje z angleškim premierjem Gladstonom in slednji naj bi podpiral zamenjavo Battenberga, je poročal časnik.¹³⁶ Kmalu za Cankovim so v zapor poslali še Karavelova in Slavejkova, a noben ni ostal dolgo za zapahi. *Slovenski narod* je zapisal, da je knez moral popustiti zavoljo pritiskov s strani liberalcev in carja.¹³⁷

Kmalu so bile razpisane volitve v veliko narodno sobranje, ki bi odločalo o knezovi zahtevi, zato se je monarh odločil potovati po državi ter tako pridobivati podporo. Med potovanjem je bil večinoma pozitivno in slovesno sprejet. Ob novici, da je kneza v Vratsi (mesto severno od Sofije) slovesno sprejela množica 20.000 ljudi z raznimi naklonjenimi deputacijami, se je *Slovenski narod* čudil in pisal: »*Pravijo, da se za denar vse dobi in vse stori in »lojalne« ovacije se kaj lahko prirede.*«¹³⁸ »*Mi Slovenci, jih ne bomo obsojali, vzemši v obzir, da so še mladi; ali svetovati jim smemo, in če tudi naš svet nij upliven, pak jim vsaj želimo, da bi so zanaprej obrnilo na bolje. Bolgari so trpeli dovolj, in še*

¹³⁰ *Slovenski narod*, 12. 6. 1881, letnik 14, št. 132, str. 2.

¹³¹ *Slovenski narod*, 15. 6. 1881, letnik 14, št. 134, str. 2.

¹³² *Slovenski narod*, 15. 6. 1881, letnik 14, št. 134, str. 2.

¹³³ Časnik *Nezavisnost* je zastopal radikalno stranko in je trikrat tedensko izhajal v Sofiji. (*Slovenec*, 12. 10. 1886, letnik 14, št. 233, str. 2).

¹³⁴ *Slovenski narod*, 12. 6. 1881, letnik 14, št. 132, str. 2.

¹³⁵ *Slovenski narod*, 22. 6. 1881, letnik 14, št. 139, str. 2.

¹³⁶ *Slovenski narod*, 25. 6. 1881, letnik 14, št. 142, str. 2.

¹³⁷ *Slovenski narod*, 26. 6. 1881, letnik 14, št. 143, str. 2.

¹³⁸ *Slovenski narod*, 19. 6. 1881, letnik 14, št. 137, str. 1.

zdaj nij so nehali trpeti, kajti manjka jim sloge, tare jih ona prokleta nesloga, ki jo mačeha vsem Slavjanom. A kakor so se drugi Slavjani trudili, da se otresejo te strašne mačeha, tako naj se potrude tudi Bolgari. Ako ne, se bode uresničil izrek: *duobus litigantibus tertius gaudet* (ako se dva prepirata, veseli se tretji!) A kdo je ta tretji, to vedo Bolgari sami, kakor vedo tudi drugi Slavjani,« je svaril časnik.¹³⁹ Slovenski narod je še poročal, da je knez ukazal prisotnost oficirja na vsakem volišču z namenom vzdrževanja reda,¹⁴⁰ vendar je podvomil, da je bil to pravi razlog. Poročal je še o pritisku duhovščine: »Kako naj ljudstvo voli po svoji volji, če je duhovščina agitirala za kneza (eksarh Josip bi jim naj tako ukazal), knežji ljudje so pritiskali, na vsakem koraku pa so Bolgare spremljali ruski vojaki?«¹⁴¹ Slovenec je poročal, da so slednji postajali vedno bolj neprijetni, še posebej oficirji, ki so se radi vtikali v politične zadeve. Bolgarski politiki in izobraženci so začeli pozivati kneza, naj se ruski oficirji vrnejo v Rusijo ali pa se nehajo vmešavati v politiko.¹⁴² Slovenski narod je menil, da je bil za nastalo krizo kriv prav njihov glavni mož, general Ehrnroth: »Ehrenroth je prav za prav prouzročil današnjo krizo v Bolgariji.«¹⁴³

Volitve so uspele in zmagal je knez. Povsod, razen v Trnovem, so bili izvoljeni knezu naklonjeni poslanci. Po pričakovanjih so volitve potekale nemirno in na dveh voliščih je tekla kri.¹⁴⁴ V desetih okrajih, kjer je zmagala opozicija, je dal knez volitve izvesti še enkrat.¹⁴⁵ Toda ponovne volitve so se spet izšle v prid opoziciji in postregle z novimi izgredi. Žandarji so pritiskali na volivce in pretepali tiste, ki so se javno izrekli za opozicijo, je pisal Slovenski narod.¹⁴⁶ Kljub knezovemu zatrjevanju evropskim dopisnikom, da na volitvah ni bila uporabljena prisila, je angleški Daily News kritiziral: »Knez je z goljufijo in nasiljem dosegel absolutizem ter odstranitev ustave,« je pisal, »knezu ne gre zaupati in čim prej bo šel iz države, tem bolje bo.«¹⁴⁷ Vodstvo liberalne stranke je bilo pripravljeno izvesti vstajo in s silo pregnati kneza, je po nemškem časniku Augsburger Allgemeine Zeitung povzemal Slovenski narod.¹⁴⁸ Pisal je, da je imela opozicija največ moralne in finančne podpore predvsem iz Vzhodne

¹³⁹ O bolgarskem vprašanji, Slovenski narod, 21. 6. 1881, letnik 14, št. 138, str. 1.

¹⁴⁰ Slovenski narod, 22. 6. 1881, letnik 14, št. 139, str. 2.

¹⁴¹ Slovenski narod, 28. 6. 1881, letnik 14, št. 144, str. 2.

¹⁴² Slovenec, 25. 6. 1881, letnik 9, št. 69, str. 2.

¹⁴³ Slovenski narod, 25. 6. 1881, letnik 14, št. 142, str. 2.

¹⁴⁴ Slovenski narod, 2. 7. 1881, letnik 14, št. 147, str. 2.

¹⁴⁵ Slovenski narod, 5. 7. 1881, letnik 14, št. 149, str. 2.

¹⁴⁶ Slovenski narod, 9. 7. 1881, letnik 14, št. 153, str. 2.

¹⁴⁷ Slovenski narod, 19. 7. 1881, letnik 14, št. 161, str. 2; Slovenski narod, 20. 7. 1881, letnik 14, št. 162, str. 2.

¹⁴⁸ Slovenski narod, 3. 7. 1881, letnik 14, št. 148, str. 2.

Rumelije,¹⁴⁹ kjer so nastajala zborovanja proti spremembi ustave.¹⁵⁰ V Plovdivu so spisali ostro resolucijo proti Aleksandrovem absolutizmu: »Meščanje philippopeljski so sklenili, da opominjajo brate svoje na severu na nevarnost, ki jim preti in da izrečejo, da so pripravljeni na obrambo ustave, jedine garancije za prihodnjost bolgarskega ljudstva.«¹⁵¹

Rezultat je bil torej prisilni način izvolitve. Veliko narodno sobranje je knezu odobrilo sedemletno vladavino in »suspenz« ustave. *Slovenec* je spraševal: »Ali ima srce za narod in bo to prioriteto izkoristil v njegovo korist ali le zase?« Posvaril je, da je čas, ko se je slovanski narod pustil zasmehovati Nemcem, minil.¹⁵² Bolgarska opozicija je pisala carju in tožila, da jim je nastavljen »nož na vrat« in le Rusija jim lahko pomaga, a ruski diplomat v Sofiji tega pisanja ni hotel sprejeti in posredovati carju, je pisal *Slovenski narod*.¹⁵³ Pritiski na opozicijo so postali tako močni, da sta Cankov in Karavelov nameravala pobegniti v tujino, je pisal časnik.¹⁵⁴ *Slovenec*, ki je na drugi strani pred temi dogodki poveličeval ustavo in bil nasprotnik absolutizma, je julija to mnenje spremenil: »Da presvobodna ustava za Bolgare ni prikladna, to bo vsak sprevidel, če pomisli, da so bili Bolgari še pred kratkim turški sužnji; za tak narod je najbolj pripraven dobrohoten in praktičen absolutizem.« Razlog v spremenjenem mnenju Slovenca je bil v takratni evropski politiki, ki je bila v nekakšnem preporedu in sita liberalnih fraz. »Ampak ni se bati, da bi ustavno življenje zamrlo, je že preveč ukoreninjeno, seveda pa mora v ljudskih zborih 'vladati krščanski duh', da bo vse prav,« je menil *Slovenec*. »Slab glas, na katerega so parlamenti prišli, pa je bil posledica 'framazonskega, prostozidarskega duha', ki je 'ogrožal' evropsko kulturo in krščansko vero. Kriv je bil tudi finančnih težav držav, zapadlih v dolgove, brezverja in zato posledično nastalega pomanjkanja pravice in ljubezni,« je pisal časnik.¹⁵⁵

Konec julija 1881 je *Slovenski narod* pisal o umirjanju stanja v kneževini, o utrjenem knezovem položaju in zadovoljnem prebivalstvu; le nekaj zagrizenih mož in opozicijskih časnikov se še ni moglo umiriti, je pisal.¹⁵⁶ »Menda nam nij treba zagotavljati, da smo se mi osvobojenja Bolgarov veselili tako iskreno in tako srčno, kakor vsi drugi zavedni Slovanje,« je pisal, »do zdaj nijsmo spregovorili o notranjih bolgarskih homatijah, nego le tiho opazovali, nij bilo naključje, ampak imeli smo zato tehtne uzroke ... Mi smo teh misli, da vsi lahko

¹⁴⁹ *Slovenski narod*, 9. 7. 1881, letnik 14, št. 153, str. 2.

¹⁵⁰ *Slovenski narod*, 5. 7. 1881, letnik 14, št. 149, str. 2.

¹⁵¹ *Slovenski narod*, 8. 7. 1881, letnik 14, št. 152, str. 2.

¹⁵² *Slovenec*, 21. 7. 1881, letnik 9, št. 79, str. 3.

¹⁵³ *Slovenski narod*, 13. 7. 1881, letnik 14, št. 156, str. 2.

¹⁵⁴ *Slovenski narod*, 15. 7. 1881, letnik 14, št. 158, str. 1.

¹⁵⁵ *Slovenec*, 21. 7. 1881, letnik 9, št. 79, str. 3.

¹⁵⁶ *Slovenski narod*, 28. 7. 1881, letnik 14, št. 169, str. 1.

napredujejo v vsacem oziru tudi pod knezom-samodržcem brez konstitucionalnega aparata, in morda bodo tako napredovali še bolje in hitreje.»¹⁵⁷ Kljub temu mir ni trajal dolgo, pojavili so se kmečki nemiri, predvsem v Trnovem in okolici. Vladni agenti so obljubljali odpravo plačevanja davkov v zameno, da bi volili vladne kandidate, in kmetje so verjeli njihovim obljubam. Cankov je pograbil priložnost ter z agitacijami zoper kneza še bolj podpihoval kmečko nejevoljo. Knez ga je zavaljo tega ponovno dal nadzorovati.¹⁵⁸ A Cankov ni odnehal, skliceval je zborovanja in za kratek čas spet pristal za rešetkami. Prav tako so v kneževini prepovedali vzhodno rumelijske časopise, ki so odkrito zavzemali protiknežje stališče. »Knezu bolgarskemu se mora dati potrebni mir, da more začeti izpeljavati svoj program, kateri nijma nič v sebi, kar bi oviralo organizacijo dežele,« ga je branil bolgarski časnik Marica.¹⁵⁹

Naposled so konec avgusta sledili milejši ukrepi: uradnikom in učiteljem, ki so bili od maja do julija odpuščeni, so vračali službe. Oblast pa je nameravala izpolniti obljube iz manifesta, da bo vse moči države, ne glede na pripadnost stranki, poklicala v službo domovine, je pisal *Slovenski narod*.¹⁶⁰ Naslednja knezova poteza je bila amnestija za vse politične zapornike, obsojene med 21. aprilom in 1. julijem.¹⁶¹ Knez jih je povabil, da se ponovno pridružijo upravljanju države.¹⁶² Časniki so se zavaljo tega hitro posipavali s pepelom in pisali, da knez vendarle ni reakcionaren, revolucije liberalcev se ni bati in državi gre navsezadnje dobro. »Torej tudi liberalci naj ne postopajo preveč vroče,« je na to zapisal *Slovenski narod*.¹⁶³ Amnestija za politične zapornike se je izkazala za odlično, pomirjujočo potezo. V državi je naposled zavladal mir, je oktobra pisal *Slovenski narod*.¹⁶⁴

ČETRTO LETO (1882)

Po Slovencu sodeč, je bilo leta 1882 v Bolgariji politično mrtvilo. Člankov, ki bi poročali o politiki, stanju v državi ali o drugem v povezavi z njo, skorajda ni bilo. Zato pa je bil bolje obveščen *Slovenski narod*. Tako je konec januarja pisal o izgredih liberalcev v Sofiji, ki so sredi maševanja napadli metropolita Melentija, pristaša konservativcev. Pripravili so mu sovražno demonstracijo,

¹⁵⁷ Bolgarska, *Slovenski narod*, 29. 7. 1881, letnik 14, št. 170, str. 1.

¹⁵⁸ *Slovenec*, 6. 8. 1881, letnik 9, št. 86, str. 2.

¹⁵⁹ *Slovenski narod*, 13. 8. 1881, letnik 14, št. 183, str. 2.

¹⁶⁰ *Slovenski narod*, 11. 9. 1881, letnik 14, št. 206, str. 2.

¹⁶¹ *Slovenski narod*, 20. 9. 1881, letnik 14, št. 213, str. 2.

¹⁶² *Slovenski narod*, 27. 9. 1881, letnik 14, št. 219, str. 2.

¹⁶³ *Slovenski narod*, 20. 9. 1881, letnik 14, št. 213, str. 2.

¹⁶⁴ *Slovenski narod*, 9. 10. 1881, letnik 14, št. 230, str. 2.

izvlekli škofovski sedež iz cerkve in ga hudo prestrašili. Oblast je hitro dala zapreti nekaj razgretežev, je pisal *Slovenski narod*.¹⁶⁵ Liberalci so nadaljevali s pritiski: sestavili so svoj program: zahtevali svobodo tiska, varčnost pri administraciji, reformo davčnega sistema in državi podložno Cerkev ter ohranitev tesnih vezi z Rusi.¹⁶⁶ Sklicevali so shode in na njih zahtevali spremembe.¹⁶⁷ Predsednik državnega sveta je dobil več grozilnih pisem s smrtjo, je pisal *Slovenski narod*. Pod njih se je podpisal »tajni odbor«, ki ni odobral ne njega ne »nezakonite družbe« in ne državnega sveta, je pisal *Slovenski narod*.¹⁶⁸ Cankov je postajal vedno bolj priljubljen,¹⁶⁹ mladi izobraženci in učitelji so na demonstracijah pozivali k njegovi vrnitvi v politiko.¹⁷⁰ Konservativci so sicer poskušali skleniti kompromis z nezadovoljnimi liberalci,¹⁷¹ a vsi njihovi poskusi so padli v vodo in aprila je ponovno nastalo žalostno in napeto strankarsko stanje. Vsaka stran je agitirala zase in skušala pridobiti čim več privržencev. Liberalci so organizirali shode in sklepali resolucije v prid ponovni vpeljavi ustave, oblast pa je zapirala njihove vodilne člane brez običajne varščine, z namenom, da bi jih držali čim dlje pod ključem, je pisal *Slovenski narod*.¹⁷²

Maja so liberalci z novo spomenico poskušali doseči sprejem pri knezu, a je zavrnil njih in spomenico, za povrh pa ukazal njihovo strogo nadzorovanje.¹⁷³ Časnik Marica je menil, da se tako stanje ne more obdržati: vladni sistem je bil preveč nasilen, ni bilo prave osebne svobode in zaradi tega so bili ljudje nezadovoljni.¹⁷⁴ Istega meseca se je knez odločil za obisk družine v Darmstadtu.¹⁷⁵ Na poti je nenapovedano spremenil smer potovanja in odšel v Petrograd.¹⁷⁶ Namen obiska ni bil znan niti najbolje obveščenim časopisom niti zanesljivim virom. Čim je odšel, so se razmere v kneževini še zaostrole. Nemški časniki so poročali o pripravah liberalcev na upor in znova je bilo aktivno panbolgarsko društvo, ki je zbiralo prostovoljce in orožje. *Slovenski narod* je menil, da je bilo ponovno aktivno panbolgarsko gibanje delo knezove struje, ki je hotela nejevoljo ljudi zoper monarha in stanje v državi preusmeriti

¹⁶⁵ *Slovenski narod*, 26. 1. 1882, letnik 15, št. 21, str. 2.

¹⁶⁶ *Slovenski narod*, 10. 2. 1882, letnik 15, št. 33, str. 2.

¹⁶⁷ *Slovenski narod*, 17. 2. 1882, letnik 15, št. 39, str. 2.

¹⁶⁸ *Slovenski narod*, 23. 2. 1882, letnik 15, št. 44, str. 2.

¹⁶⁹ *Slovenski narod*, 24. 2. 1882, letnik 15, št. 45, str. 2.

¹⁷⁰ *Slovenski narod*, 4. 3. 1882, letnik 15, št. 52, str. 2.

¹⁷¹ *Slovenski narod*, 22. 3. 1882, letnik 15, št. 67, str. 3.

¹⁷² *Slovenski narod*, 3. 4. 1882, letnik 15, št. 76, str. 2.

¹⁷³ *Slovenski narod*, 5. 5. 1882, letnik 15, št. 103, str. 2.

¹⁷⁴ *Slovenski narod*, 15. 5. 1882, letnik 15, št. 111, str. 2.

¹⁷⁵ *Slovenski narod*, 28. 4. 1882, letnik 15, št. 97, str. 2.

¹⁷⁶ *Slovenski narod*, 2. 5. 1882, letnik 15, št. 100, str. 2.

na panslavistično delovanje in pomoč Bolgarom v Makedoniji.¹⁷⁷ In ko se je knez v drugi polovici maja vrnil, bi lahko rekli, da je bilo t. i. knezovlade konec. Z njim sta namreč prišla dva carjeva človeka in Rusi so vodenje države prevzeli v svoje roke.

SOBOLEVA VLADA

Konec junija sta v kneževino prišla baron Aleksander Kaulbars, novi vojni minister, in general Leonid Sobolev, novi zunanji minister.¹⁷⁸ Slednji je prevzel tudi mesto ministrskega predsednika vse do septembra 1883.¹⁷⁹ *Slovenski narod* je menil, da je bila nova sestava vlade povsem po knezovem okusu: v kabinetu je imel same konservativce in vzrok njegovega obiska v Rusiji je postal jasen. Ni bilo znano, ali je bil prihod obeh Rusov posledica knezove želje zaradi napetosti v kneževini, ali pa je to bil carjev ukaz. Ob njunem prihodu je za razrešitev s položaja zaprosil dr. Jireček, minister za izobraževanje, in knez mu je nerad ugodil, je pisal *Slovenski narod*.¹⁸⁰ Časnik je menil, da je odstopil prav zaradi obeh Rusov in sestave novega vladnega kabineta.¹⁸¹

Nova vlada je začela manjšati število uradnikov in varčevati na izdatkih z drugimi gospodarskimi ukrepi.¹⁸² Ruski vpliv je močno posegel v politično življenje: Cankova so ponovno zaprli in mu prepovedali obiske, prepovedano je bilo zborovanje na javnih mestih in žandarji so razganjali ljudi, če so videli, da le dva stojita skupaj in se pomenkujeta, je pisal *Slovenski narod*. Konflikti med liberalci in konservativci so se stopnjevali in s tem prispevali k še bolj napetem vzdušju. Bolgarski glas je pisal: »Prigodi se pri nas, da sta si oče in sin, brat z bratom, v smrtnej jezi, ker je jeden konservativec a drugi liberalec. V tem stojijo si tako navskriž, da nij misliti na sporazumljenje. In tako pusti se v nemar vse dobro in obče koristno delo in javne razmere stoje na slabih nogah.«¹⁸³ Knezu in vladi kritični časniki so bili ponovno nadzorovani. Med prvimi sem zasledila, da je dobil prepoved izhajanja časnik Bratstvo iz Ruščuka, ki je objavljal uporne pozive, kritike kneza, častnikov in duhovščine.¹⁸⁴

¹⁷⁷ *Slovenski narod*, 5. 5. 1882, letnik 15, št. 103, str. 2.

¹⁷⁸ *Slovenski narod*, 30. 6. 1882, letnik 15, št. 147, str. 2.

¹⁷⁹ *Slovenski narod*, 7. 7. 1882, letnik 15, št. 153, str. 3.

¹⁸⁰ *Slovenec*, 1. 8. 1882, letnik 10, št. 85, str. 3.

¹⁸¹ *Slovenski narod*, 26. 7. 1882, letnik 15, št. 169, str. 3.

¹⁸² *Slovenski narod*, 19. 8. 1882, letnik 15, št. 189, str. 2.

¹⁸³ *Slovenski narod*, 15. 7. 1882, letnik 15, št. 160, str. 2.

¹⁸⁴ *Slovenski narod*, 30. 6. 1882, letnik 15, št. 147, str. 2.

Avgusta je za mesec dni prepoved izhajanja doletela časnik Svetlina,¹⁸⁵ ker naj bi v svojih člankih hudo napadal kneza.¹⁸⁶ Konec novembra ga je dal Sobolev ukiniti za štiri mesece, njegovega urednika pa postavil pred sodišče, ga obtožil kršenja splošnega miru ter poskusa rušenja vojaške discipline v kneževini. Srž spora je bil Cankov poziv volivcem, objavljen v Svetlini, ki je protestiral proti novemu volilnemu zakonu in je pozival volivce, naj se ne dajo speljati na led.¹⁸⁷ Avgusta so namreč sprejeli zakon, po katerem je bilo možno voliti bistveno manj poslancev v narodno sobranje. Časnik omenja 52, ponekod sem zasledila 47 poslancev.¹⁸⁸

Konec oktobra je v Slovenskem narodu izšel članek, ki je pisal o knezovi zaskrbljenosti nad stanjem v kneževini, in povzetek intervjuja, ki ga je imel za ruski časnik Novoje Vremja. V njem je zatrdil, da je kljub svojem nemškem poreklu v novi državi postal pravi Bolgar, in se dotaknil tudi toplega sprejema, ki ga je doživel črnogorski knez na obisku v Rusiji, kjer so ga obravnavali kot predstavnika edine balkanske države, hvaležne Rusom. Zato mu je bilo nelagodno in želel si je, da bi Rusi vedeli o Bolgariji le to, kar je resnica, in ni želel nesoglasij z njimi, je pisal *Slovenski narod*.¹⁸⁹

Proti koncu leta se je stanje nekoliko umirilo in proti varščini sta bila izpuščena Cankov in urednik Svetline.¹⁹⁰ Kljub temu je bil Cankov pred decembrskimi volitvami nemočen in pod budnim policijskim nadzorom. Zaradi njegove priljubljenosti so ga v Ruščuku celo rešili iz primeža policije, kot je pisal *Slovenski narod*.¹⁹¹ Njegova popularnost je postajala zaskrbljujoča, in ko so mu naposled spet odredili hišni zapor, so bili ljudje silno razburjeni,¹⁹² zato so ga morali izpustiti pod pogojem, da bo ostal v Ruščuku, dokler ne uredi svojih privatnih zadev, nato pa mu je bilo ukazano oditi iz mesta.¹⁹³ Tako so se decembrske volitve v narodno sobranje ponovno izšle knezu v prid. Izvoljenih je bilo malo liberalcev, čeprav so se njihovi pristaši energično udeleževali volitev.¹⁹⁴ Zato je v Sofijo prišla jezna deputacija iz Vrače ter protestirala proti volilnemu izidu in volilnemu redu. Policija jim je ukazala, da se razidejo, in ker tega niso hoteli upoštevati, so jih zaprli. Protestniki so vztrajali in dosegli sprejem pri Sobolevu, ki je poslušal njihove pritožbe, kar pa je bilo

¹⁸⁵ *Svetlina* je bil časnik Cankove stranke in je izhajal dvakrat tedensko. Zastopal je liberalna stališča in bil zelo prorusko naravnan. (*Slovenec*, 12. 10. 1886, letnik 14, št. 233, str. 2.)

¹⁸⁶ *Slovenski narod*, 19. 8. 1882, letnik 15, št. 189, str. 2.

¹⁸⁷ *Slovenski narod*, 29. 11. 1882, letnik 15, št. 274, str. 2.

¹⁸⁸ *Slovenski narod*, 19. 8. 1882, letnik 15, št. 189, str. 2.

¹⁸⁹ *Slovenski narod*, 28. 10. 1882, letnik 15, št. 248, str. 2.

¹⁹⁰ *Slovenski narod*, 1. 12. 1882, letnik 15, št. 276, str. 2.

¹⁹¹ *Slovenski narod*, 29. 11. 1882, letnik 15, št. 274, str. 2.

¹⁹² *Slovenski narod*, 30. 11. 1882, letnik 15, št. 275, str. 3.

¹⁹³ *Slovenski narod*, 1. 12. 1882, letnik 15, št. 276, str. 2.

¹⁹⁴ *Slovenski narod*, 11. 12. 1882, letnik 15, št. 283, str. 2.

tudi vse. Ukazal jim je odhod domov in protestniki so ga morali ubogati, je pisal *Slovenski narod*.¹⁹⁵ Sobolev je nato decembra tudi odprl zasedanje narodnega sobranja in prebral knežji govor (knez je manjkal zaradi bolezni), knez je v pismu pozval, naj sobranje usmeri pozornost na vprašanje o železnici ter izrazil upanje, da bodo poslanci s svojim umom in izkušnjami pomagali državi do blagostanja, »do katere ima opravičeno zaupanje«.¹⁹⁶ Sobranje je bilo zadovoljno nad dobrim stanjem vojske in dejstvom, »da Bolgarija živi v miru z drugimi državami«¹⁹⁷ (februarja so bili obnovljeni diplomatski stiki z Osmanskim cesarstvom, ki je bilo prekinjeno decembra prejšnje leto¹⁹⁸). Mesec dni kasneje je knez začel urejati premoženje izseljenih Osmanov in izdal ukaz, po katerem je bil vsakdo, ki se do 13. novembra 1881 (po treh letih) ni vrnil v Bolgarijo, obravnavan po osmanskih zakonih, kar je pomenilo, da je njegovo premoženje pripadalo državi.¹⁹⁹

RUSKO LETO (1883)

Leto 1883 se je začelo z novico o ustanovitvi bolgarskega veleposlaništva v Rusiji z namenom, da bi se ohranili dobri odnosi med državama. Zaradi raznih vesti, resničnih ali ne, je že nekajkrat začelo škripati v odnosih med Rusijo in kneževino, zato je *Slovenski narod* menil, da je bila ustanovitev urada nujno potrebna.²⁰⁰ Videli bomo, da tudi to kasneje ni privedlo do izboljšanja odnosov, nasprotno, tega leta se je začel pripravljati prvi večji rusko-bolgarski konflikt.

Preteklo je pol leta, kar sta prišla Rusa in na obzorju so bila že huda trenja z bolgarskimi politikami. Nesoglasja so prišla tako daleč, da sta knezu zagrozila z odhodom, če eden izmed članov knezovega kabineta, novi zunanji minister Georgi Vulkovič,²⁰¹ ne bo izstopil. Knez je bil v zadregi: na eni strani se nikakor ni hotel zameriti Rusiji, na drugi strani pa je bilo očitno, da so bolgarski politiki vedno bolj nezadovoljni z Rusoma in omenjeni Vulkovič je bil njihov najglasnejši predstavnik.²⁰² Liberalci so spričo tega še dodajali svoje kritike, da je stanje v kneževini brezupno in ga zato ne more popraviti nobena sprememba v knežjem kabinetu. *Slovenski narod* je to podkrepil z izjavo predsednika

¹⁹⁵ *Slovenski narod*, 23. 12. 1882, letnik 15, št. 294, str. 3.

¹⁹⁶ *Slovenski narod*, 27. 12. 1882, letnik 15, št. 295, str. 2.

¹⁹⁷ *Slovenec*, 9. 1. 1883, letnik 11, št. 4, str. 3.

¹⁹⁸ *Slovenski narod*, 13. 2. 1882, letnik 15, št. 35, str. 3.

¹⁹⁹ *Slovenski narod*, 23. 3. 1882, letnik 15, št. 68, str. 2.

²⁰⁰ *Slovenski narod*, 5. 1. 1883, letnik 16, št. 4, str. 2.

²⁰¹ Georgi Vulkovič je bil eden vodilnih bolgarskih konservativcev in času knezove samovlade (1881–1883) zunanji minister.

²⁰² *Slovenski narod*, 11. 1. 1883, letnik 15, št. 8, str. 3.

državnega sveta Ikonomova, ki je tožil nad situacijo in samovoljno oblastjo kneza.²⁰³ Rusa sta dosegla svoje in Vulkovič²⁰⁴ je moral oditi. Novi minister za zunanje zadeve je postal dotedanji vodja knezove pisarne, dr. Konstantin Stojlov,²⁰⁵ ki ga je *Slovenski narod* pohvalil kot izobraženega in talentiranega človeka.²⁰⁶ Druga sprememba v politiki je nastala mesec dni kasneje. Vse pomembnejši sektor za javna dela je knez dodelil Načeviću, čeprav ga je dotlej upravljal Sobolev. *Slovenski narod* je zapisal, da so Bolgari videli v Načeviću človeka, ki je narod in finančno stanje države poznal bolje kot Rusa.²⁰⁷ Sektor za javna dela je namreč postajal zelo pomemben zaradi železniškega vprašanja in Rusa sta glede tega na čelu t. i. »ruske stranke«, ki je hotela, da bi železnica predvsem povezala Bolgarijo z Rusijo in bi temu primerno potekala tudi izgradnja trase.²⁰⁸ Že od leta 1879 so Rusi pritiskali na Bolgare z željo po izgradnji železniške trase od Donave do Sofije, ki bi bila strateško izjemno pomembna za morebitne prihodnje ruske vojaške podvige na Balkanu. Bolgarski politiki so temu nasprotovali, predlog je bil zanje sramoten. Predvsem konservativci so mu nasprotovali, saj so želeli najprej upoštevati Berlinski dogovor, ki je Bolgariji zadal nalogo, da zgradi traso, ki bi povezovala Dunaj s Carigradom, nanašalo se je na pot po njenem teritoriju.²⁰⁹ Konec februarja se je zgodilo, da je Soboleva obiskala deputacija narodnega sobranja, ki se je pritožila, da je »rusofilska« stranka postala nemogoča. Obenem so liberalci javno agitirali za odhod Kaulbarsa in Soboleva ter ju obtoževali nepatriotičnega delovanja. Sobolev je bil nad temi obtožbami ogorčen: »Rusija je dala veliko žrtev za svobodo Bolgarije in še več jih je pripravljena dati za njen razvoj. On sam je dobil od carja posebne napotke kako preurediti inštitucije v kneževini. Odločen je bil, da to izpolni, ne glede na vsa nasprotovanja bolgarskih političnih vodij,« je pisal *Slovenski narod*. Dodatno ga je še jezilo, da so poleg liberalcev proti Rusom začeli podtalno delovati še konservativci.²¹⁰ Liberalci so sicer verjeli, da imajo Rusi kot osvoboditelji pravico usmerjati bolgarsko zunanjo politiko, niso pa pričakovali takšnega vmešavanja v notranje zadeve kneževine.²¹¹

²⁰³ *Slovenski narod*, 7. 2. 1883, letnik 15, št. 30, str. 2.

²⁰⁴ Vulkoviča nato zasledimo na knezovem potovanju spomladi kot spremljevalca in tistega, ki je odgovarjal na vprašanje o zunanji politiki kneževine.

²⁰⁵ Stojlov na tem položaju ni ostal dolgo, avgusta ga zasledimo na poti v St. Petersburg na novo funkcijo; postal je bolgarski diplomat na carjevem dvoru. (*Slovenski narod*, 20. 8. 1883, št. 189, str. 2.)

²⁰⁶ *Slovenski narod*, 10. 2. 1883, letnik 16, št. 33, str. 2.

²⁰⁷ *Slovenski narod*, 10. 2. 1883, letnik 16, št. 33, str. 2.

²⁰⁸ *Slovenski narod*, 29. 3. 1883, letnik 16, št. 71, str. 2.

²⁰⁹ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 92.

²¹⁰ *Slovenski narod*, 27. 2. 1883, letnik 16, št. 47, str. 2.

²¹¹ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 93.

Nejevoljni Sobolev je februarja dal izgnati tudi dva ruska dopisnika,²¹² ki sta si nakopala jezo bolgarskih ministrov in ne Soboleva, kot so prvotno sklepali. Stojlov, minister za zunanje zadeve, je dopisniku časopisa Novoje vremja poslal pismo, v katerem je razpravljal o vprašanju železnice, slednji pa je to objavil in bolgarske ministre označil za ruske sovražnike, ki hočejo Bolgarijo in železnico izročiti Avstriji. Ministri so se razburili in pritisnili na Soboleva.²¹³ Razkol med bolgarskimi in ruskimi članoma ministrstva se je še poglobil po odstitvi metropolita Miletija,²¹⁴ sledili so še odstopi bolgarskih ministrov Grekova, Načevića in Stojlova, ki so zaradi svoje upornosti poželi simpatije po državi.²¹⁵ Knez je njihovo odpoved sprejel in naročil Sobolevu, naj sestavi nov kabinet. Sobolev je obdržal ministrstvo za notranje zadeve, finance in premierski stolček,²¹⁶ le general Kaulbars je ostal vojni minister, je pisal *Slovenec*.²¹⁷ Zaradi napetosti v državi je bila uvedena cenzura za vsa pisma in telegrame, namenjene v tujino, je pisal *Slovenski narod*.²¹⁸

Po burnem začetku leta se je aprila knez skupaj s svojim bratom Ludvikom (ki je bil takrat na obisku) podal na spomladansko potovanje in *Slovenski narod* je redno poročal o njegovih postankih. Najprej se je odpravil v Carigrad, da bi obdržal dobre odnose z Osmansko državo, ki je še vedno imela v rokah marsikatero politično nit. Februarja je bil namreč v Londonu posvet o t. i. Donavskem vprašanju,²¹⁹ ki je zadevalo plovno pot po Donavi ob obalah Srbije,

²¹² *Slovenski narod*, 28. 2. 1883, letnik 16, št. 48, str. 2.

²¹³ *Slovenski narod*, 29. 3. 1883, letnik 16, št. 71, str. 2.

²¹⁴ Po začetku zadnje vojne je metropolit samovoljno zapustil svojo okraj, zato so ga na sinodi v Carigradu odstavili in poslali v samostan Rila. Sobolev in Kaulbars pa sta izgnancu ponudila svojo pomoč in zaščito, kar pa ni bilo všeč legatu svete sinode v Sofiji. Politično vmešavanje v čisto cerkvene zadeve je zmotilo še samo sinodo, ki je zoper to ravnanje protestirala in tako je prišlo do spora med Rusoma in Bolgari. (*Slovenski narod*, 17. 3. 1883, št. 63, str. 2.)

²¹⁵ *Slovenski narod*, 24. 3. 1883, letnik 16, št. 68, str. 3.

²¹⁶ *Slovenski narod*, 17. 3. 1883, letnik 16, št. 63, str. 2.

²¹⁷ *Slovenec*, 20. 3. 1883, letnik 11, št. 31, str. 2.

²¹⁸ *Slovenski narod*, 24. 3. 1883, letnik 16, št. 68, str. 3.

²¹⁹ V Londonu je bila februarja sklicana konferenca za ureditev plovbe po Donavi. Velesile so določile, da imajo pravico glasovati le tiste države, ki so bile podpisnice miru leta 1857 v Parizu in 1878 v Berlinu; Srbija, Romunija in Bolgarija pa so dobile le pravico do posvetovalnega glasu, čeprav teče reka po njihovih mejah, pri kneževini pa je določala vso severno mejo. (*Slovenec*, 20. 2. 1883, št. 22, str. 3 in Donavsko vprašanje, *Slovenski narod*, 16. 2. 1883, letnik 16, št. 38, str. 3) Bolgarsko narodno sobranje je protestiralo zaradi izključitve Bolgarije iz posvetovanja in nasprotovalo pripustu Osmanske države k odločanju – kneževino je zastopal osmanski poslanec. Sobranje je enoglasno sklenilo, da vlada ne sme pritrditi nobenemu sklepu konference, ki bi utegnil škodovati interesom kneževine na Donavi, kolikor je je pač pod njeno upravo. *Slovenski narod* je menil, da je bila konferenca eno samo merjenje moči med Nemčijo, Rusijo, Avstro-Ogrsko, ne pa namenjena rešitvi donavskega vprašanja. (*Slovenski narod*, 16. 2. 1883, letnik 16, št. 38, str. 3.)

Romunije in Bolgarije. Bolgari so v tej zadevi želeli lastnega predstavnika in oktobra ga je porta naposled le dovolila, vendar pod pogojem, da ji je predstavnik poročal o svojem delu.²²⁰ Naslednja postaja potovanja so bile Atene in grški časopisi so si od knezovega obiska obetali sklenitev zaveznitva med državama. Atenska Agence Havas je pisala, da je bil v času obiska gotovo sklenjen načrt o paktu sosed,²²¹ kar pa je bilo za tako kratko naravo obiska praktično nemogoče, razen če bi bilo že vnaprej dogovorjeno, je menil *Slovenski narod*.²²² Iz Aten so pot nadaljevali še v Črno goro, kjer so kneza slovesno pozdravili kot prvi suverena, ki je prestopil črnogorsko mejo in je s svojim nastopom navdušil Črnogorce.²²³ Po vrnitvi v domovino se je maja knez s Sobolevim podal na naslednje potovanje, tokrat v Rusijo zaradi železniškega vprašanja ter brodarjenja po Donavi.²²⁴ Narodno sobranje je namreč zavrnilo idejo o izgradnji železniške trase v smeri Donava – Sofija in Rusi so bili besni.²²⁵ *Slovenski narod* je pred tem obiskom zapisal, da so bili v Rusiji različnega mnenja glede »hčerinske« kneževine. Pravzaprav sta se oblikovali dve strani: prva je imela Bolgarijo za svojo inozemsko provinco, druga pa za samostojno, Rusom prijazno državo. Knezovo potovanje so odobraval in napovedal prijazen sprejem, je zaključil časnik.²²⁶ Francoski listi so menili, da ima knezovo potovanje politične in predvsem pravne namene: lahko bi poskusil onemogočiti vpliv Avstrije na Balkanu in pa tudi spraviti grški ter bolgarski eksarhat, je po njih pisal *Slovenski narod*.²²⁷ Tri dni zatem je časnik objavil mnenje nemškega *Nordd. Allg. Ztg.*,²²⁸ ki je opominjal mlade balkanske države, da ne bi bilo dobro, če bi se ukvarjale s kakšnimi drugimi smotri razen lastnega notranjega razvoja, glede na to, da se niso same uspele rešiti iz osmanskih rok. Nemški časnik je še pisal, da jim ne pristaja usmerjanje politike evropskih velesil, in posvaril, da bi se ob tem le-te lahko začele spraševati, ali je bila ustanovitev samostojnih podonavskih držav sploh smotrna.²²⁹ Bolgarski »Balkan« je na pisanje nemškega časnika hitro odgovoril: »Velike države naj raje skrbijo za svojo notranjo politiko in ne priganjajo zadev na Balkanu.« *Slovenski narod* se je ob tem spraševal, ali sploh lahko balkanske države v miru rešujejo notranje ter meddržavne zadeve, če jim je vseskozi pretila nevarnost z nemške in avstrijske

²²⁰ *Slovenski narod*, 12. 10. 1883, letnik 16, št. 234, str. 3.

²²¹ *Slovenski narod*, 9. 5. 1883, letnik 16, št. 105, str. 3.

²²² *Slovenski narod*, 15. 5. 1883, letnik 16, št. 109, str. 2.

²²³ *Slovenski narod*, 11. 5. 1883, letnik 16, št. 107, str. 2.

²²⁴ *Slovenski narod*, 20. 7. 1883, letnik 16, št. 164, str. 2.

²²⁵ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 93.

²²⁶ *Slovenski narod*, 28. 4. 1883, letnik 16, št. 97, str. 2–3.

²²⁷ *Slovenski narod*, 15. 5. 1883, letnik 16, št. 109, str. 2.

²²⁸ *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* (*Nordd. Allg. Ztg.*) je bil dnevni časopis, ki je od leta 1861 do 1918 izhajal v Berlinu. Bil je uradno glasilo Bismarckove vlade.

²²⁹ *Slovenski narod*, 18. 5. 1883, letnik 16, št. 112, str. 2.

strani. Slednja je gospodarsko nadvladovala Srbijo in Bolgarijo, poleg Bosne in Hercegovine pa je začela posegati tudi po Makedoniji. Agresivne tendence Nemčije in Avstrije so tako silile balkanske države, da so začele sklepati zveze z defenzivnim značajem in da so reševale notranje zadeve na drugačen način, kot je to predlagal Nordd. Allg. Ztg, je pisal *Slovenski narod*.²³⁰

ODHOD RUSOV

V času knezovega obiska v Rusiji je v vedno močnejšem antiruskem duhu sobranje sklenilo, da bo vsakršen predlog s strani ruskih ministrov zavrnilo in jih tako politično osamilo. Tako bolgarski ministri kot *Slovenski narod* so pričakovali, da bo knez v Rusiji dosegel dovoljenje za spremembo sestave ministrskega kabineta.²³¹ V berlinskih krogih so z radovednostjo čakali rezultate pogovorov med knezom in carjem, je pisal *Slovenski narod*. Njihovi časniki so menili, da sta Rusa motila kneza in vladanje v njuni senci je bilo v nasprotju z njegovo častjo. Merili so na knezov odstop in *Slovenski narod* je mirno pripisal: »... *menimo, da se bodo dali Bolgari potolažiti radi te izgube.*«²³² Kmalu po knezovem odhodu so zopet začele krožiti vesti, da se knez ne bo vrnil. Ljudje so bili demoralizirani, tuji veleposlaniki so opustili svoje posle in Bolgari so se počutili zapuščene, je pisal *Slovenski narod*.²³³ Časnik je skupaj z bolgarskimi časopisi začel omenjati generala Ernrotha kot možnega kandidata, ki bi kot knezov svetovalec lahko ponovno prevzel bolgarske politične zadeve in izpodrinil oba Rusa.²³⁴ Z njegovim ponovnim političnim nastopom so časniki napovedovali boljšo dobo in bili prepričani, da bo izničil vpliv Soboleva in Kaulbarsa ter uredil slabo delujočo državno upravo, je pisal *Slovenski narod* in dodal, da Bolgari že željno čakajo knezovo vrnitev.²³⁵ A na splošno razočaranje se je Sobolev skupaj s knezom avgusta vrnil in *Slovenski narod* je menil, da je knezu v Rusiji spodletelo, če je želel Soboleva zamenjati.²³⁶ Pri ljubljenosti obeh Rusov je strmo padala še posebej po tem, ko se je izvedelo, kako je Sobolev med obiskom ponižal kneza. V imenu Bolgarov je carju Aleksandru III. čestital h kronanju, čeprav bi to po protokolu moral storiti knez

²³⁰ *Slovenski narod*, 14. 6. 1883, letnik 16, št. 134, str. 2.

²³¹ *Slovenski narod*, 21. 5. 1883, letnik 16, št. 114, str. 1.

²³² *Slovenski narod*, 26. 5. 1883, letnik 16, št. 118, str. 3.

²³³ *Slovenski narod*, 30. 6. 1883, letnik 16, št. 147, str. 2.

²³⁴ *Slovenski narod*, 5. 7. 1883, letnik 16, št. 151, str. 1–2.

²³⁵ *Slovenski narod*, 16. 7. 1883, letnik 16, št. 160, str. 2.

²³⁶ *Slovenski narod*, 4. 8. 1883, letnik 16, št. 177, str. 2.

kot predstavnik države. Tako je Sobolev pokazal, kdo je pravzaprav glavni v kneževini, je zapisal *Slovenski narod*.²³⁷

Prevlada Rusov na najvišjih položajih v vojski in preprečevanje domačinom, da bi dosegali visoke čine, je postajalo vedno bolj moteče, je pisal *Slovenski narod*.²³⁸ Tudi evropska politika je bila pozorna na »poplavo« ruskih oficirjev v Bolgariji.²³⁹ Zato je car na posebno misijo v kneževino poslal diplomata Aleksandra Jonina (do takrat predstavnika Rusije v Braziliji²⁴⁰), ki je kneza seznanil, da car ne bo odpoklical obeh Rusov, temveč da bosta ostala še vsaj dve leti. Bolgare je posvaril, da bo Rusija preprečila vsako strankarsko delovanje za odstranitev ruskih uradnikov in častnikov. Če pa bi do tega prišlo, bi car to razumel kot direkten napad na njegovo vladno in upor.²⁴¹ Joninove preteče besede in vedno bolj nepriljubljena Rusija so povzročile dobro stvar: liberalci in konservativci so se sporazumeli. Novica je razveselila kneza in sestel se je s predstavniki obeh strank ter jim izrazil svoje zadovoljstvo. Strankarski veljaki so na sprejemu brez zadržkov povedali željo in zahtevo po odhodu obeh Rusov.²⁴² Hkrati je *Slovenski narod* pisal, da so se odnosi med knezom in Cankovim otoplili.²⁴³ Opogumljeni knez se je odločil, da bo sam zaustavil samopašnost obeh Rusov. Izdal je ukaz, po katerem se premeščanje uradnikov ni smelo več izvajati po Sobolevih željah, vendar slednji tega ni upošteval. Odkrita kljubovalnost je preseгла mejo in knez mu je ukazal odhod s položaja in iz kneževine. Sobolev se je uprl, pridružila sta se mu Aleksander Kaulbars in Jonin. Počutili so se tako močne, da so knezu postavili ultimatum: preneha naj s samovoljnim vladanjem, v roku šestih mesecev naj se skliče sobranje, revidira ustava in uprava naj bo izročena generaloma. *Slovenski narod* je zapisal, da je postalo prav očitno, kako želi Rusija prekiniti vedno bolj samostojno knežjo politiko. Knez je zahtevo odločno odbil, vseeno pa je v začetku septembra podpisal ukaz za sklic sobranja.²⁴⁴ V uvodnem govoru izredne seje narodnega sobranja 16. septembra je povedal, da je bil sklic potreben zaradi preverbe pogodb zaradi železnice in povračila stroškov Rusom.²⁴⁵

²³⁷ *Slovenski narod*, 28. 8. 1883, letnik 16, št. 196, str. 2.

²³⁸ *Slovenski narod*, 28. 8. 1883, letnik 16, št. 196, str. 2.

²³⁹ *Slovenski narod*, 13. 9. 1883, letnik 16, št. 209, str. 2.

²⁴⁰ *Slovenski narod*, 3. 9. 1883, letnik 16, št. 201, str. 2.

²⁴¹ *Slovenski narod*, 31. 8. 1883, letnik 16, št. 199, str. 2.

²⁴² *Slovenski narod*, 3. 9. 1883, letnik 16, št. 201, str. 2.

²⁴³ *Slovenski narod*, 22. 8. 1883, letnik 16, št. 191, str. 2.

²⁴⁴ *Slovenski narod*, 12. 9. 1883, letnik 16, št. 208, str. 2.

²⁴⁵ Natančno izračunan dolg Bolgarije je bil 10,618.250 rubljev ali 26,545.622 frankov. 13. septembra tega leta je kneževina plačala prvi obrok v višini 400.000 rubljev. Načrtovano je bilo obročno plačevanje za dobo 12 let v vsoti 800.000 rubljev letno, v dveh obrokih, ki sta zapadla 13. januarja in 13. julija vsako leto. Dolg je plačevala narodna banka v Sofiji. Rusija ni zahtevala obresti. (*Slovenec*, 23. 10. 1883, letnik 11, št. 168, str. 2.)

Zaključil je rekoč, da mu je kot vladarju edini smoter utrditev moči in neodvisnosti Bolgarije, je pisal *Slovenec*.²⁴⁶ 19. septembra je knez z drugim manifestom potrdil Trnovsko ustavo, pooblastil zbornico, da se izredno zasedanje spremeni v redno in zakonodajno ter določil pričetek priprav za pregled nove ustave. »Soglasje v prošnji poslancev, naj domovino rešim iz težavnega položaja, v katerem se sedaj ona nahaja, poživlja nas s polnim zaupanjem, da se bodo naši zvesti podaniki po sijajnem izgledu, ki ga jim je sobranje dalo, ravnali, in da mi, pozabivši vsako nesporazumljenje in medsebojno hujskanje, ne bodo odrekli svoje domoljubne podpore za trojno organizacijo domovine,« je zapisal v proglasu.²⁴⁷ Naročil je preoblikovanje 13. in 14. člena, zadevajoča ljudski zastop,²⁴⁸ da bi s tem spremenili prejšnjo odredbo, narekovano po Joninu, ki je velevala, da se lahko le iz najbolj spoštovanih in imenitnih osebnosti sestavi odbor za izdelavo nove ustave. Enotnost poslancev in adrese z zahvalami so ga le še spodbudile k čimprejšnjem ukrepanju, je pisal *Slovenski narod*.²⁴⁹ Oba naša časnika sta poročala o vračanju pobeglih liberalcev v kneževino.²⁵⁰

Za Soboleva in Kaulbarsa po vsem tem v bolgarski politiki in kneževini ni bilo več prostora. »Proti njima se je obrnilo vso ljudstvo,« je pisal *Slovenec*, »in knez je za njunima hrbtoma sklenil zvezo z liberalci in konservativci.«²⁵¹ Ob odhodu so jima priredili vljudnostni banket z zdravljicami na čast carju in ruskemu narodu²⁵² in teden dni kasneje je *Slovenec* pisal o njuni potratnosti, ki je razburila kneževino (kot primer je navedel 173.000 frankov visok strošek za postavitve razsvetljave v Sofiji). Časnik je zapisal, da sta zakrivila še več nečednosti in ju označil za »umazana sebičneža«. Ljudska jeza je bila usmerjena le na njiju in ne na Rusijo, »kteri bo (bolgarski narod) vedno hvalježnost ohranil«, je pisal *Slovenec*.²⁵³ *Slovenski narod* je kot zgleden primer navedel generala Ernrotha, ki je svoje dohodke znižal za polovico in še te je pri odhodu iz Bolgarije daroval v državno blagajno. Odstavitev Rusov ni bila osebnega značaja, je pisal *Slovenski narod*, ampak nujna potreba zaradi njunega neracionalnega trošenja denarja in ruski časniki tega ne bi smeli smatrati kot neprijaznost proti vsej Rusiji, je sklenil.²⁵⁴

Menjava vlade, odslovitev obeh Rusov in obrat v razmerju med liberalci in konservativci sta postali glavni temi v ruskih časnikih, ki so bolgarske

²⁴⁶ *Slovenec*, 18. 9. 1883, letnik 11, št. 138, str. 3.

²⁴⁷ *Slovenec*, 24. 9. 1883, letnik 11, št. 143, str. 3.

²⁴⁸ *Slovenski narod*, 21. 9. 1883, letnik 16, št. 216, str. 3.

²⁴⁹ *Slovenski narod*, 22. 9. 1883, letnik 16, št. 217, str. 2.

²⁵⁰ *Slovenec*, 20. 9. 1883, letnik 11, št. 140, str. 2.

²⁵¹ *Slovenec*, 26. 10. 1883, letnik 11, št. 171, str. 3.

²⁵² *Slovenec*, 29. 9. 1883, letnik 11, št. 148, str. 3.

²⁵³ *Slovenec*, 11. 10. 1883, letnik 11, št. 158, str. 2.

²⁵⁴ *Slovenski narod*, 10. 10. 1883, letnik 16, št. 232, str. 3.

politike označili za pohlepneže brez domoljubja, kneza pa za nemškega in avstrijskega podložnika, je pisal *Slovenski narod*.²⁵⁵ List *Soznanje* je pisal, da so zadnje volitve pravzaprav priredile »avstrijske dukate« na podlagi trgovinske pogodbe, sklenjene v zakulisju. Ostali ruski časniki so v novi ustavi videli priložnost kneza, da se znebi Rusov, in če bi uspel, »bi deželo Avstriji prodal,« je pisal *Slovenec*.²⁵⁶ Bolgarski časniki so se zoperstavljali kritikam in še naprej poudarjali zvestobo in hvaležnost ruskemu narodu: »Zveza njuna je za večne čase nerazrušljiva.« Srčno pa so želeli, da se Rusija ne bi vmešavala v notranje zadeve mlade države, je pisal *Slovenec*, in polnjenje lastnega žepa, kot sta to delala Sobolev in Kaulbars, je metalo slabo luč na ruske uslužbence in večalo njihovo nepriljubljenost.²⁵⁷

CANKOVA VLADA – DRUGIČ

Septembra je bilo naposled konec Soboleve vladavine in na oblast je ponovno prišel Cankov. Vlada je bila tokrat sestavljena iz samih domačinov in novi kabinet je bil posledica kompromisa med liberalci in konservativci, je pisal *Slovenski narod*, tudi Načević se je vrnil na položaj finančnega ministra.²⁵⁸ Po napornem političnem septembru in napovedanem dopustu poslancev²⁵⁹ se je oktobra knez hotel podati na sever in vzhod države obiskat tamkajšnja mesta (Varna, Ruščuk, Šumla) ter pregledati vojsko.²⁶⁰ A čim se je razvedelo za njegov namen, so ponovno vzniknile govorice o odstopu in odhodu iz države,²⁶¹ zato se je odločil, da bo odpovedal potovanje in je pregled vojske naložil generalu Lesovoju, ki je kot edini Rus v vladi začasno prevzel vodenje ministrstva za obrambo vse do zamenjave z generalom Roedigerjem,²⁶² kot je bilo napovedano. Knez ni hotel povzročati nemira med ljudmi in potovanje bi lahko napačno razlagali, je poročal *Slovenski narod*.²⁶³

²⁵⁵ *Slovenski narod*, 4. 10. 1883, letnik 16, št. 227, str. 3.

²⁵⁶ *Slovenec*, 26. 10. 1883, letnik 11, št. 171, str. 3.

²⁵⁷ *Slovenec*, 20. 10. 1883, letnik 11, št. 166, str. 3.

²⁵⁸ *Slovenski narod*, 21. 9. 1883, letnik 16, št. 216, str. 3.

²⁵⁹ Kljub politični funkciji se je večina od njih še vedno posvečala kmetijstvu in so takrat morali spravljati poljščine, je pisal *Slovenec*.

²⁶⁰ *Slovenec*, 6. 10. 1883, letnik 11, št. 154, str. 2.

²⁶¹ *Slovenski narod* (29. 9. 1883, letnik 16, št. 223, str. 3) in *Slovenec* (1. 10. 1883, letnik 11, št. 149, str. 2) sta poročala o širjenju takšnih vesti in razburjenju Bolgarov.

²⁶² Aleksandr F. Roediger je bil ruski general, sodeloval je v zadnji rusko-osmanski vojni in postal leta 1882 asistent bolgarskega ministra za obrambo. Leta 1883 je zamenjal generala Lesovoja na ministrskem stolčku za obrambo. (Vladimir I. Gurko, *Features and Figures Out of the Past*, Stanford University Press, 1967, str. 668)

²⁶³ *Slovenski narod*, 19. 10. 1883, letnik 16, št. 240, str. 2.

V začetku oktobra je *Slovenec* pisal o poskusu atentata na finančnega ministra Načeviča, ki se je zgodil pred stavbo narodnega sobranja. Ob tem je mirno zapisal, da bi uspešen atentat utegnil le zavleči pogajanja o izgradnji železnice. Bolj kot to novico je v ospredje postavil pohvalo kneževini zavoljo namenov o zmanjšanju vojske ter tako zmanjšanju letnega državnega stroška: »Naj bi jih pač še druge velesile hotele posnemati,« je pisal.²⁶⁴ Za umiritev političnih strasti je sobranje sprejelo amnestijo za vse politične zapornike, ki so bili obsojeni pred septembrom in *Slovenski narod* je pisal, da ministri, knez in sobranje uspešno sodelujejo.²⁶⁵ Temu se je pridružil *Slovenec* in pisal, da je bilo v kneževini opazno drugačno vzdušje kot pred dvema mesecema: prej sprti konservativci in liberalci so se zdaj družno, skupaj s knezom, zoperstavljali ruski kliki, čeprav je to Cankov v pismu angleškemu časnikom odločno zanimal²⁶⁶ in velesile pozval, naj že vendar nehajo obtoževati Bolgarijo antiruske nastrojenosti. »To je grdo obrekovanje,« je pisal.²⁶⁷ Konec oktobra je minister za zunanje zadeve Balabanov odpotoval v St. Petersburg in skupaj z njim se je v Rusijo vrnil tudi general Lesovoj. Balabanov se je odpravil na posvet o izgradnji železnice in odplačevanju ruske vojne odškodnine.²⁶⁸ Domnevalo se je, je pisal *Slovenski narod*, da hoče Balabanov z obiskom omiliti nezaupanje ruske vlade do Bolgarije.²⁶⁹ Štiri dni kasneje je *Slovenski narod* objavil novico o vzroku odhoda generala Lesovoja. Pravzaprav časnik ni vedel, kateremu poročanju verjeti, saj je vest govorila, da je car brez vednosti kneza in Cankova odpoklical generala in nekega pribočnika Polsikova ter s tem presenetil Battenberga. S Cankovim sta sklenila na hitro podati odpust vsem ruskim funkcionarjem v knežjem spremstvu, da se takšna nevšečnost ne bi ponovila: »... Ker sta se brez moje pritrditve in celo brez moje vednosti v Rusijo odpoklicala generalni pobočnik Lesovoj in pobočnik Polsikov, izključujem iz moje suite častnike, ki so ruski podaniki ... Moje ordonance poslej ne bodo spadale k suiti ... Posloveč se od ruskih oficirjev moje suite javljam, da so od prvega dneva svoje službe pri meni do zdaj jo natančno opravljali ter so bili vsej vojski v časten vzgled,« je pisalo v knežjem razglasu.²⁷⁰ Na seznamu odpuščanj so se znašli vsi ruski oficirji in tedanji vojaški minister Roediger, ki se je najprej uprl knezovi zahtevi in svojega položaja ni hotel zapustiti. Knez je odločno ukrepal in mu ukazal brezpogojni odhod iz Sofije v roku 24 ur, je pisal *Slovenec*.²⁷¹

²⁶⁴ *Slovenec*, 12. 10. 1883, letnik 11, št. 159, str. 2.

²⁶⁵ *Slovenski narod*, 15. 10. 1883, letnik 16, št. 236, str. 2.

²⁶⁶ *Slovenec*, 26. 10. 1883, letnik 11, št. 171, str. 3.

²⁶⁷ *Slovenski narod*, 6. 11. 1883, letnik 16, št. 254, str. 2.

²⁶⁸ *Slovenski narod*, 27. 10. 1883, letnik 16, št. 247, str. 2.

²⁶⁹ *Slovenski narod*, 26. 10. 1883, letnik 16, št. 246, str. 2.

²⁷⁰ *Slovenski narod*, 30. 10. 1883, letnik 16, št. 249, str. 2.

²⁷¹ *Slovenec*, 30. 10. 1883, letnik 11, št. 174, str. 2.

Hkrati je knez postavil novega ministra za obrambo, podpolkovnika generalnega štaba Kotelnikova, in ruski car je brez ugovarjanja potrdil njegovo imenovanje.²⁷² *Slovenec* je sicer dvomil, da so bile vesti o prisilnem odhodu ruskih častnikov resnične. Strinjal se je, da so vojaške funkcije, posredno ali neposredno, imeli v rokah Rusi in da so se Bolgari tega naveličali, ampak da bi knez res upal odpustiti vse Ruse, v to ni verjel.²⁷³ Dejanja so govorila zase in *Slovenski narod* je pravilno poročal. Tudi iz knezovega kabineta so potrdili Roedigerjevo odstavitev in odhode drugih ruskih funkcionarjev.²⁷⁴ Tako so se ruski častniki in oficirji precej neradi začeli vračati v Rusijo, je pisal *Slovenski narod*. Mnogo jih je svoje imetje v domovini prodalo in se z družinami preselilo v Bolgarijo. Tam so prejeli dvojno plačo, si ustvarili nove domove in se udomačili, je razlagal časnik.²⁷⁵ Vseh ruskih častnikov je bilo v Bolgariji po neuradnih podatkih 186, je pisal *Slovenski narod*, in bolgarski kabinet je podpiral kneza pri njegovi odločitvi. Časnik je menil, da bo s to potezo knez precej pridobil na avtoriteti.²⁷⁶

Konec leta 1883 sem v časnikih zasledila, da so imeli v državi še vedno težave z razbojniki in množičnim izseljevanjem muslimanov.²⁷⁷ V ta namen je bila bolgarska vlada pripravljena v vsakem okraju, kjer so prebivali muslimani, namestiti muslimanskega sodnika, ki bi se pridružil obstoječim sodiščem.²⁷⁸ Ob tej novici pa je bilo že septembra zanimivo brati o množičnem priseljevanju judovskega prebivalstva, je pisal *Slovenski narod*. Neki tuji dopisnik je iz Sofije poročal o pravi »judovski invaziji«. Sicer so že pred tem v Sofiji stoletja živeli španski Judje, je pisal, a sedaj so prihajali priseljenci z vzhoda, ki so se mu zdeli težavni in bi znali kovati dobiček iz notranjih sporov v kneževini, je pisal *Slovenski narod*.²⁷⁹

JONIN

Po odhodu generala Sobolova in barona Kaulbarsa je v Bolgariji ostal le še tretji uporni Rus – Aleksander Jonin. Še naprej se je vmešaval v politiko, predvsem glede izgradnje železnice in sobranju očital nelegalno delovanje.²⁸⁰

²⁷² *Slovenski narod*, 30. 10. 1883, letnik 16, št. 249, str. 2.

²⁷³ *Slovenec*, 7. 11. 1883, letnik 11, št. 180, str. 2.

²⁷⁴ *Slovenski narod*, 7. 11. 1883, letnik 16, št. 255, str. 3.

²⁷⁵ *Slovenski narod*, 10. 11. 1883, letnik 16, št. 258, str. 2.

²⁷⁶ *Slovenski narod*, 31. 10. 1883, letnik 16, št. 250, str. 3.

²⁷⁷ *Slovenski narod*, 28. 11. 1883, letnik 16, št. 273, str. 2.

²⁷⁸ *Slovenski narod*, 8. 11. 1883, letnik 16, št. 256, str. 3.

²⁷⁹ *Slovenski narod*, 6. 9. 1883, letnik 16, št. 204, str. 2.

²⁸⁰ *Slovenski narod*, 3. 10. 1883, letnik 16, št. 226, str. 2.

Po poročanju *Slovenskega naroda* sta se z njim začela družiti Karavelov in Slavejkov, sicer oba Cankova pristaša in družno so napovedovali shode proti »nezakonitemu« sobranju.²⁸¹ Jonin jima je bil očitno naklonjen. Karavelov je bil obenem persona non grata vse od 1881, ko je knez hotel voditi državo po svoje, in je bil nekaj časa v izgnanstvu. Joninov odnos s knezom se je po odhodu Rusov popolnoma ohladil, je pisal *Slovenski narod*.²⁸² Konec meseca pa je časnik poročal, da se je Jonin poskušal spraviti s knezom in je drugim evropskim diplomatom tožil, da si želi zbližanja. Vendar je knez ostal nezaupljiv, zato se je Jonin obrnil na Cankova in Balabanova. Slednji mu je predlagal le, da bi bolgarska vlada poplačala potne stroške vsem ruskim častnikom, ki so še ostali in bi se odločili vrniti v Rusijo ter jim dala odpravnino v višini dveh mesečnih plač, o posredovanju pri knezu pa ni hotel ničesar slišati.²⁸³

Ruska stranka je pospešeno izgubljala na moči in priljubljenosti, neuspešno so poskušali organizirati shod proti vladnemu kabinetu in proti odpuščanju ruskih funkcionarjev.²⁸⁴ Nekateri so v knezovem pogumu videli avstrijsko potuho, je pisal *Slovenski narod*, in ne njegove odločnosti.²⁸⁵ *Slovenec* je po Bulgarinu²⁸⁶ pisal, da je bil za nastalo situacijo v marsičem kriv Jonin, ki se je izkazal za še slabšega od svojega predhodnika Mihaila Hitrova: preziral je Bolgare (»od kneza do poslednjega pastirja ...«), česar Hitrov ni počel, po svoji volji je ukazoval ruskim častnikom v bolgarski vojski in po njegovih navodilih naj bi bil nepokoren Roediger, je pisal časnik.²⁸⁷ Sredi novembra je *Slovenski narod* poročal, da sta knez in car dosegla dogovor o nekaterih knezovih pravicah glede vojske in vojaških funkcionarjev. Tako je lahko po novem odstavil ruske častnike, ki bi mu bili nepokorni.²⁸⁸ Ruske vojaške funkcionarje se je omejilo na vojaško dolžnost s prepovedjo političnega udejstvovanja,²⁸⁹ v kneževini jim je bilo dovoljeno ostati tri leta s carjevo odobritvijo. Knez je imel pravico imenovati vojnega ministra (s carjevo potrditvijo) in ga tudi odpustiti, kar mu je sicer pripadalo že po ustavi. Po tem dogovoru se vojni minister ni smel vmešavati v notranje državne zadeve, ampak je bila njegova

²⁸¹ *Slovenski narod*, 15. 10. 1883, letnik 16, št. 236, str. 2.

²⁸² *Slovenski narod*, 19. 10. 1883, letnik 16, št. 240, str. 2.

²⁸³ *Slovenski narod*, 27. 10. 1883, letnik 16, št. 247, str. 2.

²⁸⁴ *Slovenec*, 26. 10. 1883, letnik 11, št. 171, str. 3.

²⁸⁵ *Slovenski narod*, 6. 11. 1883, letnik 16, št. 254, str. 2.

²⁸⁶ *Bulgarin*: Najstarejši bolgarski list je bil dnevnik. *Slovenec* je zanj zapisal, da ni bil politično opredeljen ampak: »Kakor veter piše, tako se pa obrača.« (*Slovenec*, 12. 10. 1886, letnik 14, št. 233, str. 2).

²⁸⁷ *Slovenec*, 14. 11. 1883, letnik 11, št. 186, str. 1–2.

²⁸⁸ Do tedaj bolgarski vojni ministri niso bili odgovorni nikomur, ne knezu, ne sobranju, izvajali so povelja, ki so prišla iz Rusije ali po ruskem zastopniku v Sofiji. (*Slovenski narod*, 14. 11. 1883, letnik 16, št. 261, str. 2)

²⁸⁹ *Slovenec*, 22. 11. 1883, letnik 11, št. 198, str. 2.

skrb le vojska in njen proračun ter je bil za svoje delo odgovoren knezu.²⁹⁰ Za doseg tega dogovora se je v Bolgarijo ponovno vrnil general Kaulbars, katerega misija je imela tokrat izrecno mirovni predznak.²⁹¹ V imenu carja je obljubil, da se ruski kabinet ne bo vmešaval v notranje zadeve kneževine, je pisal *Slovenski narod*, in Bolgari so bili pomirjeni.²⁹² Med Joninom in knezom so se odnosi naposled res otoplili. *Slovenski narod* je pisal, da je Jonin nazadnje moral skloniti glavo pred knezom, tudi njegov časnik (*Soznanje*), ki ga je podpiral in z njim širil svoje mišljenje, je prenehal izhajati.²⁹³ *Slovenec* je o vseh teh dogodkih menil, da je Bolgarom Trnovska ustava prinesla preveč svobode, zato so zabredli s prave politične poti, skoraj v »mlakužo anarhije« in le knezovi odločnosti je šla zahvala, da se v kneževini ni razpasla anarhija.²⁹⁴

RAZKOL MED LIBERALCI (1884)

Za šesto leto kneževine je *Slovenec* napovedoval mirnejše čase, saj je kazalo, da si bodo najmočnejše evropske države podale roke sprave in bo posledično več miru tudi na Balkanu: Avstrija ni več nadzorovala ruskega dirigiranja v Bolgariji, Rusi pa so požugali Srbom, naj ne »kalijo vode« Avstriji v Bosni in Hercegovini, je pisal.²⁹⁵ Vendar je bilo vse prej kot tako. Najprej je prišlo do razkola med liberalci samimi, ki so se razdelili na dva tabora: na zmerne liberalce, ki jih je vodil Cankov, in na radikalnejšo strujo pod Karavelovim in Slavejkovim. Razkol se je pričel že leta 1881 med tistimi, ki so ostali v kneževini, in tistimi, ki so iz nje pobegnili. Liberalci so zaradi delitve postali oslabljeni in konservativna stran se je odločila, da bo podpirala zmerno liberalno stran proti radikali, ki je na svoji strani imela Jonina in je hotela preklic vseh sklepov, sprejetih na zadnjem zasedanju sobranja, med njimi predvsem te, ki so se nanašali na železnico.²⁹⁶ Cankov je oznanil, da se je vlada strinjala z odkupom železniške proge Ruščuk–Varna, ki je bila v britanski lasti, in Karavelova struja temu ni mogla ugovarjati, lahko pa je ugovarjala ceni in odnosi so se zaostriili.²⁹⁷ *Slovenski narod* je obenem pisal o Joninovem poskusu prepričati kneza, da bi se Rus Kaulbars vrnil v bolgarsko politiko.²⁹⁸ Tega si

²⁹⁰ *Slovenec*, 16. 11. 1883, letnik 11, št. 188, str. 2.

²⁹¹ *Slovenski narod*, 14. 11. 1883, letnik 16, št. 261, str. 2.

²⁹² *Slovenski narod*, 22. 11. 1883, letnik 16, št. 268, str. 3.

²⁹³ *Slovenski narod*, 19. 12. 1883, letnik 16, št. 290, str. 2.

²⁹⁴ Ozir po svetu, *Slovenec*, 11. 1. 1884, letnik 12, št. 9, str. 2.

²⁹⁵ *Slovenec*, 16. 1. 1884, letnik 12, št. 13, str. 3.

²⁹⁶ *Slovenski narod*, 30. 1. 1884, letnik 17, št. 25, str. 3.

²⁹⁷ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 94.

²⁹⁸ *Slovenski narod*, 30. 1. 1884, letnik 17, št. 25, str. 3.

razen Jonina in njegovih pristašev najbrž nihče ni želel. Časnik je pisal, da si je Cankova vlada želela čim bolj pridobiti ljudstvo, ohraniti dobre odnose z Rusijo in obdržati Trnovsko ustavo. Časnik je še pisal, da je radikalna struja postajala vedno močnejša in kljub Cankovim trudom pomiritve med njimi ni bilo opaziti.²⁹⁹ Marca je naposled odšel težavni Aleksander Jonin in zamenjal ga je nov generalni konzul-Aleksander Kojander.³⁰⁰

KARAVELOV – DRUGIČ

Junija so se izvedle volitve v narodno sobranje in *Slovenski narod* je poročal, da so liberalci močno agitirali z upanjem na večino izvoljenih poslancev, a se ni izšlo po njihovih željah.³⁰¹ Že same volitve so potekale nemirno in nasilno z izgredi v Vidinu in Vrači, je pisal *Slovenski narod*.³⁰² V Vidinu je nastala prava vojna med radikalci (tako bom nadalje imenovala radikalno strujo liberalcev) in konservativci, je poročal časnik. Ena oseba je umrla, več je bilo ranjenih in zaprtih.³⁰³ Rezultat volitev je bilo veliko število novo izvoljenih poslancev – kmetov, ki nikoli niso imeli opravka s politiko in niso vedeli, h kateri stranki bi se obrnili. Liberalci in konservativci so si skočili v lase, saj ni bilo prav jasno, kdo je zmagovalec volitev, je pisal *Slovenski narod*.³⁰⁴ Cankov je zato knezu predlagal čim prejšnji sklic narodnega sobranja, tokrat izjemoma v Trnovem in ne v Sofiji.³⁰⁵ Cankov je na zasedanju sobranja neuspešno poskušal skleniti kompromis s konservativci, je poročal *Slovenski narod*.³⁰⁶ Konservativci so se raje povezali z radikalci in zato se je Cankov odpovedal funkciji ministrskega predsednika. Funkcijo je prevzel vodja radikalcev Karavelov.³⁰⁷ *Slovenec* je pisal, da je Cankovu dejansko spodletelo šele tedaj, ko so se poslanci zbrali v Trnovem: »Kajti ondi se poslanci ne pečajo toliko s politiko, kakor pa pri nas in vsled tega marsikak poslanec ni vedel, spada li k desnici ali k levici glede svojega političnega prepričanja, ktero so mu še v prvem sobranju v Trnovem vlili v glavo in srce!« Časnik je še enkrat opozoril, da bolgarskih konservativcev ne gre enačiti z avstrijskimi konservativci in da se njihovi liberalci držijo načel, kot jih imajo avstrijski konservativci. Pisal je, da se je Cankov bridko pritožil

²⁹⁹ *Slovenski narod*, 22. 2. 1884, letnik 17, št. 44, str. 2.

³⁰⁰ *Slovenski narod*, 10. 3. 1884, letnik 17, št. 58, str. 2.

³⁰¹ *Slovenski narod*, 3. 6. 1884, letnik 17, št. 126, str. 2.

³⁰² *Slovenski narod*, 20. 6. 1884, letnik 17, št. 140, str. 2.

³⁰³ *Slovenski narod*, 26. 6. 1884, letnik 17, št. 145, str. 3.

³⁰⁴ *Slovenski narod*, 1. 7. 1884, letnik 17, št. 149, str. 3.

³⁰⁵ *Slovenski narod*, 27. 6. 1884, letnik 17, št. 146, str. 2.

³⁰⁶ *Slovenski narod*, 8. 7. 1884, letnik 17, št. 155, str. 2.

³⁰⁷ *Slovenski narod*, 12. 7. 1884, letnik 17, št. 159, str. 1.

čez poslance in njihovo politično nerazumevanje: dokler ne bodo v sobranje prihajali ljudje z vsaj srednjo izobrazbo, v Bolgariji ne bo pravega parlamentarnega življenja ali vsaj nekoliko razuma o politiki.³⁰⁸

Karavelov, eden vodilnih bolgarskih liberalnih politikov in vodja radikalne struje, je tako še drugič postal ministrski predsednik. Razen premierskega stolčka je zase obdržal še sektor za finance in javna dela. Njegova vlada je bila v veliki meri produkt sporazuma s konservativci in tako odvisna od njihove podpore. *Slovenski narod* ji je napovedoval ostro opozicijo v Cankovih pristaših na naslednjih volitvah³⁰⁹ in le nekaj dni pozneje izvemo, da je bila zveza že razbita. »Otečestvo«, bolgarski konservativni časopis, je poročal, da sodelovanje med strankama ni bilo mogoče zaradi preveč različnih ciljev. Karavelov je hotel odpraviti ministrstvo za javna dela, od katerega pa sta bila odvisna tako poljedelstvo kot trgovina, gospodarsko izjemno pomembna za kneževino. Opozicija je pograbila priložnost in napadla Karavelova, je po časniku povzemal *Slovenski narod*.³¹⁰ »Bilo je sramotno za Slovane,« je pisal, »in še slabše za mlado kneževino, ki ji strankarski razdori onemogočajo napredek«. *Slovenec* je pisal, da zveza med konservativci in radikali tako ali tako ni bila vseč Rusiji. Slednji so sumili, da je bilo v zvezi čutiti več vdanosti Avstriji kot Rusiji. Bali so se, da bi bili izpodrinjeni, tako kot se je zgodilo v Srbiji.³¹² Tri tedne kasneje je *Slovenec* pisal, da so Karavelovu že šteti dnevi na oblasti. Konservativci so se zopet začeli prilizovati Cankovu, je pisal časniki, in njihov program ni bil prav nič konservativen. »To ni nikakor moško postopanje, ter najostreje obsodbe zasluži, kajti iz vsega je razvidno, da ondašnjim politikom na stvari ni prav nič ležeče, pač pa vse na osebnosti in na mastni službi! ... Saj se pod novim ministrom še stol ne ogreje, in že zopet se je treba umakniti kakemu drugemu lakomnežu ali pa tudi takemu, ki hrepeni po tej visoki službi iz gole prevzetnosti in častilakomnosti. Uboga Bolgarska, ki si od takih ljudi odvisna, ki od takih pustolovcev pričakuješ lepše bodočnosti! Ruski meč bi bil privošiti zopet na deset let, da bi razuzdane može, ki se s politiko pečajo, navadil reda, kakoršen se v državnem življenji spodobi,« je bil oster *Slovenec*.³¹³

Karavelov si je sicer odločno zastavil cilje in kmalu po izvolitvi je odpravil ustavno zakonodajo iz decembra 1883, nato si je zadal nalogo Bolgarsko narodno banko postaviti pod državno lastnino in enako storiti z železniškimi

³⁰⁸ *Slovenec*, 19. 7. 1884, letnik 12, št. 165, str. 3.

³⁰⁹ *Slovenski narod*, 6. 8. 1884, letnik 17, št. 180, str. 2.

³¹⁰ *Slovenski narod*, 12. 8. 1884, letnik 17, št. 185, str. 2.

³¹¹ *Slovenski narod*, 13. 8. 1884, letnik 17, št. 186, str. 2.

³¹² *Slovenec*, 24. 7. 1884, letnik 12, št. 169, str. 3.

³¹³ *Slovenec*, 16. 8. 1884, letnik 12, št. 188, str. 2.

progami, obstoječimi in bodočimi. Medtem je bil razkol znotraj liberalne struje dokončen, Karavelovi pristaši so oblikovali demokratsko stranko.³¹⁴

SRBSKO-BOLGARSKI SPOR

V juniju tega leta se je začela pripravljati še ena velika zadeva. Nastal je konflikt s Srbijo in srž problema so bili srbski begunci v kneževini.³¹⁵ Poročila iz Srbije so govorila o emigrantih, ki so večkrat prodrli na srbsko ozemlje, ropali in pobijali priče, ki so sodelovale na zadnjem procesu zoper srbske nasprotnike oblasti.³¹⁶ Bolgarska vlada je trdila, da ne ve ničesar o vpadih na srbsko ozemlje, srbski diplomat v Sofiji pa tudi ni znal povedati, kje in kdaj naj bi se zgodile kršitve, je poročal *Slovenski narod*.³¹⁷ Spor se je razširil še na nesoglasja glede meje okrog Bregovega (skrajni severozahod Bolgarije, tik ob meji s Srbijo), ki je zaradi struge reke Timok ostal na bolgarski strani,³¹⁸ in glede stražarnice, za katero se ni vedelo, na čigavi strani pravzaprav je, zasedali pa so jo Srbi. Slednji se niso umaknili in Bolgarija jo je zasedla s silo, je poročal *Slovenski narod*.³¹⁹

Anglijo, Nemčijo in Avstro-Ogrsko je nastala situacija zaskrbelo. Njihovi agenti v Sofiji so prepričevali vlado, naj v tem prepiru popusti, naj Nikoli Pašiću³²⁰ in drugim srbskim emigrantom odkaže drugo, bolj oddaljeno mesto za bivanje.³²¹ Avstrijska politika je bila nemirna, kljub temu da so njeni diplomati na vse načine poskušali to skriti in so prepir označili kot majhno balkansko

³¹⁴ Crampton R. J., *A Concise History of Bulgaria*, str. 94.

³¹⁵ Proti koncu leta so se v Bolgarijo zatekli srbski uporniki. Srbi so hoteli, naj jih Bolgari odganjajo od meje in Cankov je res ukazal vsem krajevnim načelnikom, naj zavrnejo vsakogar, ki bi prišel z neveljavnim potnim listom, je pisal *Slovenski narod*. Knez je naročil razorožitev oboroženih beguncev in prepovedal zbiranje v čete, tiste, ki pa bi kršili prepoved, je velel zapreti, revolucionarje pa nadzirati. Slednji (med njimi je bil omenjen Nikola Pašić, prvak radikalcev) so zaprosili bolgarsko vlado, da bi smeli ostati v mestu Vidin in prošnji so ugodili pod pogojem, da ne zapuščajo mesta in se ne približujejo srbski meji. Tiste pribežnike, ki so bili mirne narave, je knez naročil oskrbovati in jim zagotoviti zaščito na državne stroške. Vsi ti ukrepi so bili znak dobrih medsosedskih odnosov in pomoči pri reševanju političnih težav, sta se strinjala oba časnika. (*Slovenski narod*, letnik 16, št. 261, 263 in letnik 17, št. 7; *Slovenec*, letnik 11, št. 186 in 200.)

³¹⁶ *Slovenski narod*, 16. 6. 1884, letnik 17, št. 136, str. 2.

³¹⁷ *Slovenski narod*, 13. 6. 1884, letnik 17, št. 134, str. 2.

³¹⁸ *Vojna enciklopedija*, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1974, št. 9, str. 114 (dalje *Vojna enciklopedija*).

³¹⁹ *Slovenski narod*, 7. 6. 1884, letnik 17, št. 130, str. 2.

³²⁰ Nikola Pašić je bil prvak Narodne radikalne stranke in večkratni srbski premier. Bil je vodja opozicije proti avtoritarni vladavini Milana Obrenovića. Leta 1883 je bil prisiljen pobegniti v Bolgarijo in se je v Srbijo vrnil po abdikaciji kralja Milana 1889.

³²¹ *Slovenski narod*, 14. 6. 1884, letnik 17, št. 135, str. 2.

epizodo. Zavedali so se nezadovoljstva balkanskih narodov po Berlinskem kongresu, zavedali so se, kakšne posledice puščajo strankarski razdori v obeh državah, politična nestabilnost in nered. Le malo je bilo potrebno, da se iskre vnamejo in majhen prepir bi lahko povzročil vojno, je pisal *Slovenski narod*.³²² Evropski politiki si tudi niso bili enotni, kdo bi naj sploh posegel v ta spor.³²³ Konec julija sta oba časnika pisala, da so Nemčija, Avstrija in Rusija zadolžile svoje agente v Beogradu in Sofiji, da se posvetujejo o pravnem vprašanju spora in razrešijo problem z izseljenci.³²⁴ *Slovenec* se je veselil čimprejšnjega konca spora in je pisal, da je Rusija ponovno ukazala svojim častnikom in agentom v Bolgariji, naj se ne vmešavajo v notranjepolitične zadeve kneževine.³²⁵ Spor se je do septembra 1884 pomiril, potem pa spet izbruhnil. Mesto Zaječar ob srbsko-bolgarski meji je bilo takrat sejmsko pomembna točka, saj so ga pogosto obiskovali bolgarski kupci in trgovci. Kneževina je v času spora uvedla visoke davke za izvoz in uvoz v državo ter še močnejše zastražila mejo, je poročal *Slovenski narod*, zato je Beograd posumil, da je kneževina pričela s t. i. ekonomsko vojno.³²⁶ »Sicer je pa za svetovni mir popolnoma vse eno, ali sta Srbija in Bolgarija prijateljici ali pa se pisano gledata. Donova se bo zaradi tega vendar le v Črno morje stekala in macedonskega klanja pa niti ta niti ona, in, prej ko ne, tudi obe skupaj ne bodele vstaviti zamogle,« je pisal *Slovenec*.³²⁷ Težave iz tega na začetku nepomembnega spora so se nadaljevale še v sedmo leto kneževine in izbruhnile v nepričakovane razsežnosti.

1885

Prva četrtina leta se je začela z novico o odstopu notranjega ministra Slavejkova, ki je v pismu svojemu prijatelju kritiziral ministrskega predsednika Karavelova, sicer svojega strankarskega somišljenika. Na njegovo nesrečo je pismo prišlo v roke opozicije ter posledično v njihove časnike. Slavejkov je bil osramočen, obenem pa je to kazalo, da znotraj »karavelistov« tudi ni vse tako rožnato.³²⁸ *Slovenec* je na drugi strani pisal o taborih v Vzhodni Rumeliji in Makedoniji,³²⁹ ponovno je bila aktualna ideja o zedinjenju v eno državo.

³²² Srbsko-bolgarski spor, *Slovenski narod*, 27. 6. 1884, letnik 17, št. 146, str. 1.

³²³ *Slovenski narod*, 20. 6. 1884, letnik 17, št. 140, str. 2.

³²⁴ *Slovenski narod*, 24. 7. 1884, letnik 17, št. 169, str. 2. *Slovenec*, 25. 7. 1884, letnik 12, št. 170, str. 2.

³²⁵ *Slovenec*, 26. 7. 1884, letnik 12, št. 171, str. 3.

³²⁶ *Slovenski narod*, 19. 9. 1884, letnik 17, št. 216, str. 2.

³²⁷ *Slovenec*, 23. 12. 1884, letnik 12, št. 295, str. 3.

³²⁸ *Slovenski narod*, 4. 4. 1885, letnik 18, št. 76, str. 2.

³²⁹ *Slovenec*, 14. 3. 1885, letnik 13, št. 60, str. 2.

Slovenec je menil, da se Rusija ne bo ukvarjala z Bolgari, saj je bila zadeva preveč kočljiva za svetovni mir, a je vseeno optimistično pisal:³³⁰ »Korak za korakom približujejo se Bolgari svojemu zjedinenju in to za to, ker Evropa za sedaj ne mara nič o njem slišati. Dosegli ga bodo pa vendarle, kajti na to jih Turki s svojim preganjanjem in morijo po Macedoniji sami pripravljajo.«³³¹ In če je časnik na eni strani sočustvoval z Bolgari, je bil po drugi strani jezen nanje, ker so se trdno oklepali pravoslavja: »Žalostno je, da verska zaslepljenost pri razkolinikih tako daleč sega, da se ravno tukaj odtegujejo, kjer bi na s morala ediniti in vezati ljubezen.«³³² Konec marca tudi izvemo, da se je skupjala bolgarska duhovščina, ki ji je je narodno sobranje zavrnilo financiranje plač za tekoče leto. Država je bila prezadolžena in strošek za duhovniške plače je znašal 850.000 frankov. Opozicija je pograbila priložnost in »duhovščino podkurila; le ta je vbogala in štrajk napravila,« je pisal *Slovenski narod*. Duhovniki so zaprli cerkve in ustavili opravljanje maš. Za naša časnika je bilo to nepredstavljivo dogajanje. Svet ni doživel, da bi se duhovščina kujala, je pisal *Slovenec* in dodal, da je bilo kaj takega možno le pri malo izobraženi pravoslavni duhovščini.³³³

Začelo se je poletje in *Slovenski narod* je menil, da kneževina ne zmore delovati, kot bi lahko; slabili so jo zunanji pritiski in notranja trenja.³³⁴ Knez je sicer junija na svojem potovanju zadovoljen ugotavljal, da mu je narod še vedno vdan, je pisal časnik,³³⁵ in mesec dni kasneje sta se uspela pomiriti tudi Cankov in Karavelov, čemur se je pripisoval velik pomen in pozitivno znamenje.³³⁶ Nato se je razen premlevanja o železniškem vprašanju glede na poročanje v časnikih zdelo, da je nastalo sumljivo zatišje.

ZAKLJUČEK

Septembra je nenadoma počilo v Vzhodni Rumeliji: v noči s 16. na 17. september je vojska odstavila guvernerja Krasteviča (ali Gavril pašo) in ga zaprla. Navdušeni ljudje so na ulicah vzklikali: »Živela Bolgarija! Dol Vzhodna Rumelija!« Revolucija z geslom »Zmagati ali umreti!« je bila izpeljana brez prelivanja krvi in s sodelovanjem vsega ljudstva, je pisal *Slovenski narod*.³³⁷

³³⁰ *Slovenec*, 3. 1. 1885, letnik 13, št. 5, str. 3.

³³¹ *Slovenec*, 8. 1. 1885, letnik 13, št. 5, str. 3.

³³² *Slovenec*, 13. 1. 1885, letnik 13, št. 9, str. 2.

³³³ *Slovenec*, 28. 3. 1885, letnik 13, št. 70, str. 3.

³³⁴ *Slovenski narod*, 1. 6. 1885, letnik 18, št. 122, str. 2.

³³⁵ *Slovenski narod*, 11. 6. 1885, letnik 18, št. 130, str. 2.

³³⁶ *Slovenski narod*, 6. 7. 1885, letnik 18, št. 150, str. 2.

³³⁷ *Slovenski narod*, 26. 9. 1885, letnik 18, št. 219, str. 2.

Oblast je prevzel začasni odbor pod vodstvom dr. Stranskega,³³⁸ ki je izdal proklamacijo o združitvi Vzhodne Rumelije s kneževino Bolgarijo.³³⁹ Revolucionarji so bili dobro organizirani: telegrafske zveze so takoj pretrgali in ustavljali vlake v Plovdivu,³⁴⁰ začasna vlada je poskrbela za varnost in vpo-klicala vse moške, sposobne za vojaščino, ovire na meji s kneževino so podrli in vojska je zasedla prelaze, je poročal *Slovenski narod*.³⁴¹ »Bog jim daj svojo pomoč, trpeli so mnogo in silno dolgo,« je pisal *Slovenec*.³⁴²

Knez Aleksander se je v času prevrata vračal z vojaških manevrov, ko ga je dohitel poziv, naj prevzame oblast v Vzhodni Rumeliji:³⁴³ »Od Tebe, knez, pričakujemo, da daš vojski povelje, da odrine na rumelijsko mejo. Sedaj moraš pokazati, da si vreden vladar naše skupne domovine.«³⁴⁴ Pravno gledano je bila združitev kršenje mednarodnega dogovora in bi kneževina morala biti s privolitvijo porte in podpisnic Berlinske pogodbe sankcionirana.³⁴⁵ Bolgarija se je tega zavedala in se je zato začela mrzlično pripravljati na najhujše: vlada je strogo prepovedala vsakršne konflikte in širjenja upora na Makedonijo, srb-ske emigrante, živeče ob meji s Srbijo, pa so umaknili. Knez se je nemudoma odpravil v Plovdiv razglasiti prevzem oblasti in se s proklamacijo oklical za kneza severne in južne Bolgarije. 21. septembra ga je Plovdiv pričakal okrašen s slavoloki, je poročal *Slovenski narod*. Ulice so nabito polne vzklikale knezu, ki je prišel preprosto oblečen v vojaško uniformo, je pisalo v dopisu iz Plovdiva.³⁴⁶ Naslednjega dne, 22. 9., je proglasil združeno kneževino Bolgarijo in ta datum je še danes bolgarski državni praznik. To so bili veseli trenutki za Bolgare, a hkrati so se znašli v zelo resni situaciji ter v izjemno ranljivem položaju, ki ga pa vendarle ni izkoristila ne Osmanska država ne katera izmed velesil, temveč na žalost in jezo obeh naših časnikov – soseda Srbija. Novembra je namreč izbruhnila vojna med Srbijo in Bolgarijo in zmagala je slednja

³³⁸ Dr. Stransky je bil glavna oseba vzhodnorumelijske vstaje. Bil je izobraženec, ki je študiral medicino v Bukarešti in bil urednik časnika *Borba*. Pod guvernerjem Bogoridesom je bil dve leti finančni ravnatelj in slednji je Stranskega visoko cenil ter ga predlagal za pravnega ravnatelja. Ruski konzul je imenovanju nasprotoval in prišel v spor s Stranskym, ki je zaradi tega dobil pečat »ruskega nasprotnika«. Stransky se v času, ko je bil finančni ravnatelj, ni dobro ujel s Krastevičem, takrat ravnateljem za notranje zadeve, tudi mu ta pozneje ni bil všeč kot guverner. Pogosto je prihajal v Sofijo in se skušal zbližati s knezom. (*Slovenski narod*, 29. 9. 1885, letnik 18, št. 221, str. 2.)

³³⁹ *Slovenski narod*, 22. 9. 1885, letnik 18, št. 215, str. 3.

³⁴⁰ Zjedinjenje severne in južne Bolgarije, *Slovenski narod*, 1. 10. 1885, št. 223, str. 2.

³⁴¹ *Slovenski narod*, 22. 9. 1885, letnik 18, št. 215, str. 3.

³⁴² *Slovenec*, 23. 9. 1885, letnik 13, št. 216, str. 2.

³⁴³ *Slovenski narod*, 24. 9. 1885, letnik 18, št. 217, str. 1.

³⁴⁴ *Slovenski narod*, 26. 9. 1885, letnik 18, št. 219, str. 2.

³⁴⁵ O mejnarodnem pravu, R. K., *Slovenski narod*, 30. 9. 1885, letnik 18, št. 222, str. 2.

³⁴⁶ Zjedinjenje severne in južne Bolgarije, *Slovenski narod*, 2. 10. 1885, letnik 18, št. 224, str. 1–2.

ter si pridobila številne evropske simpatije. Vendar ta zmaga in združitev nista ostali »nekaznovani«, a to je že drugo poglavje v zgodovini kneževine Bolgarije.

Kot smo videli, sta se *Slovenec* in *Slovenski narod* zelo veselila osvobodjene Bolgarije in ji napovedovala lepo prihodnost. *Slovenec* je hvalil Bolgare kot marljiv narod in želel, da bi si Slovenci raje pri njih iskali novi dom kot pa v Ameriki. Enotna sta bila v kritiki do Berlinskega sporazuma, ki je razkosal Veliko Bolgarijo, in nepravilne evropske politike do slovanskih narodov na Balkanu. Bila sta ostra do v Bolgariji živečih Grkov in muslimanov ter do s strani Evrope vsiljenega tujega vladarja, ki je bil zanju slab znak, še posebej zato, ker je bil novi knez-Nemec. In ker je že Romunija imela nemškega monarha, je bil *Slovenec* tako prepričan, da bo tudi novi bolgarski knez imel nalogo ponemčevanja. »Pruski lajtenant« je tako postalo stalno zaničljivo ime za kneza v *Slovincu*. Isti časnik je Bolgare videl tudi izgubljene v lastni državi in politiki, s povsem neprimerno ustavo. *Slovenski narod* pa na drugi strani spočetka ni bil tako kritičen do nemškega kneza. Zdelo se mu je obetavno, da je bil ruski car Aleksander II. njegov stric in da mu je bil povrh bolgarski nečak prav pri srcu, čeprav bi raje, tako kot *Slovenec* na bolgarskem prestolu videl domačina ali pa Rusa. Kasneje se je njegov ton pisanja izostril in je o njem pisal kot o Nemcu z negativnim prizvokom ter v vsem tem videl Bismarckovo maslo in zahteval, naj se Bolgare prepusti lastnemu razvoju.

Časnika sta redno omenjala žalostno razdelitev Bolgarov in špekulacije o združitvi. Jezila sta se na nemške časnike, ki so konstantno namigovali na knezov odstop. Zmerjala sta jih z »židovskimi grli«, »židovsko fantazijo« in »šesto velevlastjo«. Prav tako sta bila oba časnika negativno nastrojena proti ruski kliki v kneževini, še posebej do razvpite trojice Kaulbars–Sobolev–Jonin. *Slovenec* je pisal o njih kot o »umazanih sebičnežih«, a sta na drugi strani oba spoštljivo pisala o ruskem carju in poudarjala bolgarsko hvaležnost za osvoboditev. Obsojala sta rusko vmešavanje v notranje politične zadeve, strankarske razprtije in Trnovsko ustavo krivila za »preveč« svobode. Prav slednja bi lahko zakrivila anarhijo, je menil *Slovenec*. Časnik se je predvsem jezil na bolgarske politike in ne na ljudstvo samo, saj so prvi s svojimi prepiri onemogočali normalno delovanje države, preprosti Bolgari pa so želeli le miru.

Dogajanje v kneževini Bolgariji je bilo, kot vidimo, od leta 1878 izjemno zanimivo. Materiala za obdelavo je še precej in v tem krajšem prispevku smo na hitro preleteli samo nekaj ključnih zadev, ki so se dogajale do Plovdivskega prevrata. Na našo srečo sta Anton Bezenšek in spočetka tudi Miroslav Hubmajer veliko prispevala k temu, da so takratni bralci časnikov in kasneje mi, kot raziskovalci, lahko spoznavali, kakšno sta bila stanje in življenje v novonastali veliki državi na Balkanu, ki se je po 500 letih osvobodila tuje nadoblasti

in s tem tudi, lahko tako rečemo, dajala upanje slovanskim narodom, ki so bili pod tujo, Avstro-Ogrsko oblastjo.

THE PRINCIPALITY OF BULGARIA IN THE YEARS 1878 AND 1885 AS SEEN BY NEWSPAPERS *SLOVENSKI NAROD* AND *SLOVENEK*

Summary

Slovenec and *Slovenski narod* were very glad that Bulgaria was liberated and they predicted its bright future. Almost every issue mentioned Bulgaria, East Rumelia, and Macedonia. The newspapers praised Bulgarians on the one side and criticised foreign and mostly local politicians, who obstructed the functioning of the young state with their capricious behaviour, on the other. They were both sharply critical against Greeks and Muslims living in Bulgaria, and against the foreign sovereign, who was appointed by Europe. This was a bad sign for both newspapers, even more so because the new prince was a German. The newspaper *Slovenec* was sure that his role was the Germanisation and “the Prussian Lieutenant” became the prince’s standard contemptuous name used by the newspaper. *Slovenski narod*, on the other hand, was in the beginning not so critical towards the young prince. The newspaper found it very promising that the Russian Emperor Alexander II was his uncle and that he was very fond of his Bulgarian nephew, even though the newspaper would prefer a local person or a Russian on the Bulgarian throne. Shortly afterwards the newspaper changed its tone and wrote about the prince as a German in a negative connotation and saw the situation as Bismarck’s idea. It also demanded that Bulgarians are to be left alone in order to be able to follow own development.

The events in the Principality of Bulgaria in the year 1878 were extremely interesting. There are still lot of materials that could be researched. Some outlines are presented in this shorter article, which ends with the Plovdiv overthrow. Contributions by Anton Bezenšek and in the beginning also by Miroslav Hubmajer are even more interesting for the then readers and today’s researchers, for they bring insight into the situation and life in the newly established country in the Balkans from a very different and very personal point of view.

A nation, which was after 500 years freed from foreign authorities and gave hope to the Slavic nations that were under the Austria-Hungarian rule, is even more interesting.

FÜRSTENTUM BULGARIEN IN DEN JAHREN ZWISCHEN 1878 UND 1885 IN DEN ZEITUNGEN *SLOVENSKI NAROD* UND *SLOVENEK*

Zusammenfassung

Die Zeitungen *Slovenec* und *Slovenski narod* freuten sich über befreites Bulgarien sehr und sagten ihm eine schöne Zukunft vorher. Es ist kaum eine Nummer erschienen, ohne Bulgarien, Ost Rumelien oder Mazedonien zu erwähnen. Beide Zeitungen lobten die Bulgaren auf der einen Seite und auf der anderen kritisierten sie die internationalen und vor allem lokalen Politiker, dass sie mit ihrem launischen Benehmen dem neuentstandenen Land im Weg stehen. Sie waren beide gleich scharf in ihrer Kritik der in Bulgarien lebenden Griechen und Muslime und des von der europäischen Seite aufgezwungenen fremden Herrscher, was ihrer Meinung nach ein schlechtes Zeichen war, vor allem, weil der neue Fürst ein Deutscher war. *Slovenec* war sich sicher, dass seine Rolle die Germanisierung sein wird und „Preußische Leutnant“ wurde in *Slovenec* so zum verächtlichen Namen für den

Fürst. *Slovenski narod* auf der anderen Seite war anfangs nicht so kritisch dem jungen Fürst gegenüber. Es schien sehr vielversprechend, weil der russische Zar Alexander II sein Onkel war und ihn sehr mochte, obwohl *Slovenski narod* sowie *Slovenec* lieber einen heimischen oder einen Russen auf dem bulgarischen Thron sehen würden. Später schrieb *Slovenski narod* über den Fürst als einem Deutschen mit negativer Konnotation, sah dabei noch alles als Bismarcks Schuld und verlangte, dass man den Bulgaren ihre eigene Entwicklung lässt.

Das Geschehen im Fürstentum Bulgarien war seit dem Jahr 1878 im Allgemeinen sehr interessant. Es gibt darüber sehr viele Materialien, die noch recherchiert werden müssen. Einige Grundlinien werden in diesem kürzeren Beitrag, der mit dem Plowidw-Umsturz endet, vorgestellt. Die Beiträge von Anton Bezenšek und anfangs noch von Miroslav Hubmajer waren noch besonders interessant, da die damaligen Leser und heute wir, Forscher, die Lage und das Leben im neuentstandenen Land auf dem Balkan aus einer anderen, ganz persönlichen Perspektive, entdecken können.

Ein Volk, das sich nach 500 Jahren fremder Übermacht befreite und damit auch Hoffnung den slawischen Völkern unter der Österreich-Ungarischen Macht gab, war sehr interessant.